

ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ

Δημήτρης Καλαϊτζίδης

Το σετ των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου που ισχύει από τη σχολική χρονιά 2024-25 είναι το εξής:

Παιδαγωγικοί δείκτες

- Π1. Εισαγωγή, σε αυξανόμενο βαθμό, μαθητοκεντρικών και ομαδοσυνεργατικών μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας, προκειμένου να γίνει το μάθημα πιο ελκυστικό και αποδοτικό.
- Π2. Εισαγωγή, σε αυξανόμενο βαθμό, παιδαγωγικών μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας, για την ανάπτυξη της κριτικής, συστημικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/μαθητριών.
- Π3. Διάχυση της Αειφορίας και της Κλιματικής Αλλαγής σε όλα τα μαθήματα του σχολείου (Ολιστική Σχολική Προσέγγιση)
- Π4. Πραγματοποίηση των προβλεπόμενων διδακτικών και εκπαιδευτικών επισκέψεων στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.
- Π5. Προαιρετικά προγράμματα κάθε είδους, που εκπονήθηκαν στο σχολείο από μαθητές/μαθήτριες και εκπαιδευτικούς.
- Π6. Μαθητικοί διαγωνισμοί στους οποίους συμμετείχαν μαθητές/μαθήτριες
- Π7. Εκδηλώσεις που οργανώθηκαν από το σχολείο με τη συνεργασία μαθητών-εκπαιδευτικών, με ακροατήριο μαθητές/γονείς/ μέλη της τοπικής κοινωνίας.
- Π8. Δράσεις του σχολείου για πρόληψη και μείωση της ενδοσχολικής βίας και της σχολικής διαρροής.
- Π9. Ετήσιο πρόγραμμα ενδοσχολικής επιμόρφωσης σε θεματολογία που προτείνουν οι εκπαιδευτικοί. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών του σχολείου εν γένει.
- Π10. Συμμετοχή σε κοινές δράσεις (περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτιστικές) με άλλα σχολεία.

Κοινωνικοί και οργανωσιακοί δείκτες

- K1. Διαδικασία σύνθεσης και αναθεώρησης του Σχολικού Κανονισμού.
- K2. Διαδικασία δημιουργίας της Επιτροπής Αειφόρου Σχολείου.
- K3. Συμμετοχικές και δημοκρατικές διαδικασίες για τη σύνθεση του του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.).
- K4. Κοινωνικές δράσεις-δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης που πραγματοποιήθηκαν από τη σχολική κοινότητα μέσα ή έξω από το σχολείο.
- K5. Συνεργασία του σχολείου με επιστήμονες, καλλιτέχνες, επαγγελματίες, πολίτες ή φορείς της κοινωνίας των πολιτών και άλλους τοπικούς και υπερτοπικούς φορείς, εθνικούς και διεθνείς.
- K6. Δράσεις και μέτρα πρόληψης, προστασίας και προαγωγής της υγείας των μαθητών και εκπαιδευτικών, συμπεριλαμβανομένης και της λειτουργίας του σχολικού κυλικείου, όπου υπάρχει.
- K7. Τακτική σύγκληση του Σχολικού Συμβουλίου και εμπλουτισμός της θεματολογίας με ζητήματα αειφορίας και κλιματικής αλλαγής, Πολιτικής προστασίας κα.
- K8. Δράσεις που συμπληρώνουν τη διδασκαλία των δημοκρατικών θεσμών, σε συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους και αρμόδιους φορείς (Ολοκαύτωμα κα)
- K9. Λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων-μικρή έκθεση.
- K10. Συνεργασία σχολείου-γονέων. Πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει το σχολείο προκειμένου να έλθουν οι γονείς πλησιέστερα προς αυτό και να βελτιωθεί η συνεργασία.

Περιβαλλοντικοί Δείκτες

- Ο1. Δράσεις ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη μείωση της σπατάλης πόρων, μείωση της υπερβολικής κατανάλωσης (υπερκαταναλωτισμός), για τη μείωση παραγωγής απορριμμάτων και για την διαλογή στην πηγή.
- Ο2. Αξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών για διάφορες λειτουργίες στο σχολείο (χειροτεχνίες, πειράματα κα)
- Ο3. Μείωση κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας στο σχολείο (Ενεργειακό αποτύπωμα)
- Ο4. Μείωση κατανάλωσης χαρτιού φωτοτυπίας
- Ο5. Μείωση κατανάλωσης νερού. Δράσεις εξοικονόμησης νερού και αξιοποίησης του βρόχινου και του γκρι νερού στο σχολείο.
- Ο6. Δημιουργία και καλλιέργεια σχολικού λαχανόκηπου. Λειτουργία κομποστοποιητή
- Ο7. Δενδροφύτευση. Αριθμός δέντρων που φυτεύτηκαν εντός και εκτός του σχολείου από μαθητές και εκπαιδευτικούς
- Ο8. Αισθητικές παρεμβάσεις και αναβάθμιση του σχολείου, σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, γονείς, Δήμο και άλλους συνεργάτες
- Ο9. Οικολογικά απορρυπαντικά καθαρισμού στο σχολείο
- Ο10. Ανταλλακτικές εκθέσεις

Σημείωση:

Όλοι οι δείκτες είναι πολύ σημαντικοί για την πιστοποίηση κάθε σχολείου (του Νηπιαγωγείου είναι ελαφρώς διαφορετικοί και βρίσκονται σε άλλη θέση). Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι Δείκτες που είναι θεμελιώδεις. Αν δεν υπάρχει δραστηριότητα στους δείκτες αυτούς δεν δίνεται πιστοποίηση.

Οι δείκτες αυτοί είναι οι:

Π1, Π3, Π8, Κ1, Κ2, Κ3, Κ7, Κ9, Ο1, Ο8.

Όλα τα παρακάτω, μπορείτε να τα θεωρήσετε ως προτάσεις και ιδέες που μπορούν να εμπλουτίσουν το Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (ΣΠΔ).

Τι μπορούμε να κάνουμε για να ανταποκριθούμε στους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου; Παρακάτω θα βρείτε μερικές ιδέες. Όπου τις εμπλουτίζετε, παρακαλούμε να μας στέλνετε σχετικό μήνυμα ώστε κι εμείς να συμπληρώνουμε τις προτάσεις μας και να μοιραζόμαστε τις καλές ιδέες.

A. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Π1. Εισαγωγή, σε αυξανόμενο βαθμό, μαθητοκεντρικών και ομαδοσυνεργατικών μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας, προκειμένου να γίνει το μάθημα πιο ελκυστικό και αποδοτικό.

Χωρίς να απορρίπτει κανείς εντελώς την παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας (διάλεξη ή εμπλουτισμένη διάλεξη), είναι απαραίτητο να εισαχθούν νέες παιδαγωγικές και διδακτικές εναλλακτικές προς αυτήν, ώστε να καλύπτονται οι διαφορετικές ευφυΐες και τα διαφορετικά στυλ μάθησης (οπτικό, ακουστικό, αισθησιοκινητικό, κτλ). Η ομαδοσυνεργατική, το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση, το θεατρικό παιχνίδι, η προσομοίωση, η επίλυση προβλήματος, το world cafe, κ.α, είναι εναλλακτικές που ποικίλουν τη διδασκαλία, δίνουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν στη μαθησιακή διαδικασία όλα τα παιδιά της τάξης, αποτελούν ελκυστικές μεθόδους για τα παιδιά και αναπτύσσουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη μπορεί να προτείνει στους εκπαιδευτικούς να παρακολουθήσουν σχετικά σεμινάρια επιμόρφωσης, να διοργανώσει επιτοούτου κατάλληλα σεμινάρια ή να προτείνει στους εκπαιδευτικούς να πειραματιστούν με τις μεθόδους αυτές για ένα χρονικό διάστημα μέσα στην τάξη με τους μαθητές τους. Μπορεί επίσης να ενημερώσει τους μαθητές σχετικά με τις εναλλακτικές αυτές, τι προσφέρουν (σύμφωνα με τη βιβλιογραφία) και γιατί θα πρέπει κανείς να δοκιμάζει νέες παιδαγωγικές και διδακτικές πρακτικές και μεθόδους. Ο δείκτης αφορά όλο το σχολείο. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα προτείνει να συμπληρώνουν το αντίστοιχο φύλλο στο Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου (ή θα το κάνουν τα μέλη της ομάδας), θα μπορεί να εξάγει συμπεράσματα και να σχεδιάζει τις επόμενες κινήσεις. Είναι χρήσιμο και διευκολυντικό για σημαντικό τμήμα του συνολικού διδακτικού χρόνου, να αξιοποιούνται για τη διδασκαλία οι σύγχρονες Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), όπως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, το INTERNET, ο βιντεοπροβολέας, ο διαδραστικός πίνακας, το e-me, e-class, τα blogs, wikies, και άλλες τέτοιες πλατφόρμες ή προγράμματα. Τα παιδιά είναι πολύ εξοικειωμένα και δέχονται με μεγάλη ευχαρίστηση τον εμπλουτισμό της διδασκαλίας με τέτοια εποπτικά μέσα που αυξάνουν τη διεισδυτικότητα και την αποτελεσματικότητα του μαθήματος και του μηνύματος. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει, μέσα από συνεργασία με κατάλληλα πρόσωπα και φορείς, να εξασφαλίσει για όλους τους μαθητές τη δυνατότητα να χρησιμοποιούνται οι σύγχρονες ΤΠΕ για τη διδασκαλία των μαθημάτων. Έτσι, αξιοποιώντας την αλλαγή εξοπλισμού από μεγάλες επιχειρήσεις, αξιοποιώντας ποικίλα προγράμματα, αξιοποιώντας μέρος της επιχορήγησης προς το σχολείο για τις λειτουργικές του δαπάνες, σταδιακά και σε ένα βάθος χρόνου, μπορεί να εφοδιάσει το

σχολείο με τις κατάλληλες συσκευές και εποπτικά-διδακτικά μέσα. Φυσικά, κάθε σχολείο διεκδικεί τον εξοπλισμό του από το Υπουργείο Παιδείας.

Π2. Εισαγωγή, σε αυξανόμενο βαθμό, παιδαγωγικών μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας από τους διδάσκοντες, για την ανάπτυξη της κριτικής, συστημικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/μαθητριών.

Κριτική ανάγνωση και κατανόηση, μοντελοποίηση, χρήση κατάλληλων λογισμικών, επιχειρηματολογία, αντιλογία, αγώνες επιχειρηματολογίας κ.ά.), δομημένη ή ημιδομημένη συζήτηση και ανάλυση κειμένων, τεχνικές ανάπτυξης κριτικής, συστημικής και δημιουργικής σκέψης, τεχνική του διλήμματος, παιχνίδι ρόλων κ.α. Ο δείκτης αυτός αφορά αποκλειστικά ενέργειες και δράσεις με μοναδικό στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και όχι δράσεις οι οποίες ενδεχομένως έχουν και μια τέτοια διάσταση. Αντίστοιχες δράσεις με την αξιοποίηση των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων μπορούν να εμπλουτίσουν αποτελεσματικά την διδασκαλία όλων των μαθημάτων. Η κριτική σκέψη είναι βασική δεξιότητα ζωής για υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες και γι αυτό θα πρέπει να έχει προτεραιότητα έναντι άλλων δράσεων του σχολείου. Τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να εξετάζουν τα θέματα με βάση τις θεμελιώδεις ερωτήσεις της κριτικής σκέψης: Ποιο είναι το πρόβλημα, Γιατί είναι πρόβλημα, Για ποιον -ποιους είναι πρόβλημα, ποιος το δημιουργεί το πρόβλημα, Γιατί δημιουργεί το πρόβλημα, Ποιος χάνει από το πρόβλημα, Ποιος-ενδεχομένως-κερδίζει από το πρόβλημα, Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Προτείνουμε και το βιβλίο του Μιχαηλίδη: Διδάσκοντας την Κριτική Σκέψη στο Δημοτικό Σχολείο.

Π3. Διάχυση της Αειφορίας και της Κλιματικής Αλλαγής σε όλα τα μαθήματα του σχολείου (Ολιστική Σχολική Προσέγγιση)

Κάθε εκπαιδευτικός εντάσσει στη διδασκαλία του θέματα που σχετίζονται με την ευρύτερη θεματολογία της αειφορίας. Τέτοια θέματα είναι: *Η φτώχεια στον κόσμο (και στη χώρα μας), η κατάσταση του περιβάλλοντος και οι κίνδυνοι που το απειλούν, προβλήματα των μεγαλουπόλεων, ρατσισμός-ξеноφοβία, ισότητα των φύλων, η προστασία της βιοποικιλότητας, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η κλιματική αλλαγή, η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της, τα ναρκωτικά, η βία, η ανισότητα βορρά -νότου, η κυριαρχία των μεγάλων πολυεθνικών κολοσσών, οι αναδυόμενες οικονομίες, τα "νοσήματα του πολιτισμού", τοπική και παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, κ.α.* Τα θέματα αυτά θα πρέπει να διδάσκονται πέραν όσων περιλαμβάνονται στα σχολικά βιβλία και να αποτελούν επέκταση ή εμβάθυνση διδασκομένων ή να είναι νέα και μη προβλεπόμενα από το αναλυτικό πρόγραμμα. Ένα παράδειγμα της διάχυσης μέσω της Ολιστικής Σχολικής Προσέγγισης, μπορείτε να δείτε στην παρακάτω εικόνα:

Διάγραμμα 1. Διάχυση της Κλιματικής Αλλαγής ή Ολιστική Προσέγγιση στην Κλιματική Αλλαγή

Μεταξύ αυτών μπορεί να είναι και θέματα που έχουν άμεση σχέση με τη ζωή των παιδιών και των οικογενειών τους όπως το πρόβλημα της ανεργίας, της οικονομικής κρίσης, της διαφθοράς, κ.ά. Η ομάδα που θα αναλάβει το δείκτη αυτό μπορεί να καταρτίσει (με τη βοήθεια του καθηγητή) ένα κατάλογο θεμάτων σχετικών με την αειφορία, να συγκεντρώσει βιβλιογραφία, άρθρα από τον τύπο (γραφτό και ηλεκτρονικό) και να προτείνει στους διδάσκοντες την αξιοποίησή τους μέσα στην τάξη στο πλαίσιο συζητήσεων με τους μαθητές. Συζητά με τους καθηγητές σχετικά με τα θέματα που έχουν διδάξει, τους παραδίδει το σχετικό έντυπο για να καταγράψουν τις διδασκαλίες τους και μελετούν την εξέλιξη του δείκτη από μήνα σε μήνα. Ο δείκτης αφορά μόνο την τάξη που υλοποιεί το πρόγραμμα, όχι όλο το σχολείο. Ωστόσο, αν οι μαθητές μπορούν να επηρεάσουν περισσότερους καθηγητές, αυτό είναι ευπρόσδεκτο.

Θα πρέπει να γίνει συνδυαστική δουλειά με τα **Εργαστήρια Δεξιοτήτων** και τις **Δράσεις Ενεργού Πολίτη**, όπως επίσης και με τα **Σχέδια Δράσης της Ενδοσχολικής Αξιολόγησης**, ώστε το **Αειφόρο Σχολείο** να ενοποιήσει τις διαφορετικές δράσεις και να μειώσει τον φόρτο των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Και όλα αυτά, μέσα από τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου.

Π4. Πραγματοποίηση όλων των προβλεπόμενων διδακτικών και εκπαιδευτικών επισκέψεων στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και διοργάνωση εκδηλώσεων (πολιτιστικών, περιβαλλοντικών κτ).

Κάθε μαθητής/μαθήτρια κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής (τουλάχιστον) εκπαίδευσής του, θα πρέπει να έχει επισκεφτεί ένα ελάχιστο αριθμό μουσείων, μνημείων, τοπίων, οικομουσείων, γεωπάρκων, οικοτόπων, επαγγελματικών χώρων κτλ, έτσι ώστε να εμπλουτίσει τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις ικανότητές του ως πολίτης αυτής της χώρας και όλου του κόσμου και να αποκτήσει αυθεντικές μαθησιακές εμπειρίες. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη, θα πρέπει να εισηγηθεί στο σύλλογο διδασκόντων ένα πρόγραμμα εκπαιδευτικών επισκέψεων και στη συνέχεια θα προσπαθήσει για την καλύτερη δυνατή υλοποίησή του. Χώροι και τόποι των επισκέψεων πρέπει να αποφασίζονται δημοκρατικά και από κοινού. Ο δείκτης αφορά τις επισκέψεις που πραγματοποιεί όλο το σχολείο. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα εκτυπώσει από το Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου το αντίστοιχο έντυπο ή θα το συμπληρώνει ηλεκτρονικά. Το κύριο καθήκον σε σχέση με το δείκτη αυτό είναι η παρέμβαση των μαθητών ώστε να υλοποιείται ο μέγιστος προβλεπόμενος αριθμός εκπαιδευτικών και διδακτικών επισκέψεων ανά έτος. Με την καταγραφή στο έντυπο, οι μαθητές μπορούν να παρακολουθούν την εξέλιξη των επισκέψεων σε σχέση με τον συνολικό σχολικό χρόνο και να κάνουν τις κατάλληλες παρεμβάσεις. Σημαντικό στοιχείο που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε επίσκεψης, είναι το τρίπτυχο «προετοιμασία, υλοποίηση, αξιολόγηση/ανατροφοδότηση». Κάθε διδάσκων θα πρέπει να προετοιμάζει φύλλα εργασίας για κάθε επίσκεψη και για κάθε μαθητική υποομάδα. Τα φύλλα εργασίας θα συμπληρώνονται επί τόπου και με την επιστροφή στο σχολείο θα γίνεται συζήτηση, ανατροφοδότηση και εμπέδωση όσων αποκτήθηκαν. Όσον αφορά τη διοργάνωση εκδηλώσεων από το σχολείο, κριτήριο επιτυχίας είναι η ενεργός συμμετοχή ή η ανάληψη της διοργάνωσης από μαθητές και εκπαιδευτικούς μαζί-σε συνεργασία. Η συμμετοχή κάθε μαθητή στην οργάνωση και εκτέλεση μιας εκδήλωσης (μιας θεατρικής παράστασης, μιας συναυλίας, μιας πολιτιστικής παρουσίασης, ενός συνόλου χορών, μιας αναπαράστασης, κτλ) αποτελεί εξαιρετική εμπειρία ζωής. Το σχολείο θα πρέπει να δίνει σε κάθε μαθητή του τη δυνατότητα να αποκτήσει μια τουλάχιστον τέτοια εμπειρία. Η ομάδα που θα αναλάβει τον δείκτη αυτό, θα πρέπει να συνεργαστεί στενά με εκπαιδευτικούς, μαθητές, ασφαλώς με τη διεύθυνση και με εξωσχολικούς συνεργάτες, ώστε το σχολείο να παρουσιάσει μια σειρά εκδηλώσεων που θα έχουν οργανωθεί από τους ίδιους τους μαθητές, με το συντονισμό των εκπαιδευτικών. Ιδέες για τέτοιες εκδηλώσεις υπάρχουν πάρα πολλές και οι μαθητές είναι πολύ εφευρετικοί σ' αυτόν το τομέα. Οι παγκόσμιες ημέρες δίνουν τέτοιες αφορμές, η ύπαρξη συγκεκριμένων ταλέντων σε κάθε σχολείο επίσης, η εξειδίκευση ορισμένων εκπαιδευτικών ή γονέων επίσης, οι ανάγκες για ανάδειξη θεμάτων της σχολικής ζωής κτλ.

Π5. Προαιρετικά (καινοτόμα) προγράμματα κάθε είδους που εκπονήθηκαν στο σχολείο από μαθητές και εκπαιδευτικούς (π.χ. Π.Ε./Α.Υ/ Πολιτιστικών, Comenius, e-Twinning, Όμιλοι, κτλ) που υλοποιήθηκαν στο σχολείο καθώς και μαθητικοί διαγωνισμοί στους οποίους έλαβαν μέρος μαθητές του σχολείου.

Εφόσον έχουν οργανωθεί οι **Ομάδες Δράσης** του σχολείου, ανάλογα με τους δείκτες που έχει αναλάβει κάθε ομάδα, το σχολείο μπορεί να υποβάλλει για έγκριση στην αντίστοιχη Διεύθυνση Εκπαίδευσης ένα αριθμό προγραμμάτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Αγωγής Καταναλωτή, Αγωγής Σταδιοδρομίας, Πολιτιστικών). Κάθε δείκτης μπορεί να υπαχθεί σε κάποιο από τα προγράμματα αυτά, οπότε ομαδοποιημένοι δείκτες υποδεικνύουν και το αντίστοιχο πρόγραμμα. Το ίδιο το Αειφόρο Σχολείο μπορεί να αποτελέσει ένα Πρόγραμμα Π.Ε. ή αντικείμενο ενασχόλησης ενός ή περισσότερων Ομίλων. Συμμετοχή του σχολείου στη Βουλή των Εφήβων (<http://www.efivoi.gr/>), σε προσομοιώσεις του Ευρωκοινοβουλίου (<http://www.europarl.gr/el/youth.html>), σε προσομοιώσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (<https://goo.gl/sCDBX8>)

Π6. Μαθητικοί διαγωνισμοί στους οποίους συμμετείχαν μαθητές/μαθήτριες

Οι μαθητικοί διαγωνισμοί προσφέρουν πολλές δεξιότητες και ευκαιρίες στα παιδιά. Και μόνη η συμμετοχή εμπλουτίζει την εμπειρία των παιδιών, αναδεικνύει ταλέντα και δυνατότητες, προσφέρει οργανωτικές δεξιότητες, συνεργατικές δεξιότητες, ερευνητικές και άλλες δεξιότητες. Για τους λόγους αυτούς, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ωθούν τα παιδιά να συμμετέχουν σε όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητικούς διαγωνισμούς, στο πνεύμα της ευγενούς άμιλλας και της προσπάθειας αυτοβελτίωσης

Π7. Εκδηλώσεις που οργανώθηκαν από το σχολείο με τη συνεργασία μαθητών-εκπαιδευτικών, με ακροατήριο μαθητές/γονείς/ μέλη της τοπικής κοινωνίας.

Κριτήριο είναι η ενεργός συμμετοχή ή η ανάληψη της διοργάνωσης από μαθητές και εκπαιδευτικούς μαζί-σε συνεργασία. Η συμμετοχή κάθε μαθητή στην οργάνωση και εκτέλεση μιας εκδήλωσης (μιας θεατρικής παράστασης, μιας συναυλίας, μιας πολιτιστικής παρουσίασης, ενός συνόλου χορών, μιας αναπαράστασης, κτλ) αποτελεί εξαιρετική εμπειρία ζωής. Το σχολείο θα πρέπει να δίνει σε κάθε μαθητή του τη δυνατότητα να αποκτήσει μια τουλάχιστον τέτοια εμπειρία. Η ομάδα που θα αναλάβει τον δείκτη αυτό, θα πρέπει να συνεργαστεί στενά με εκπαιδευτικούς, μαθητές, ασφαλώς με τη διεύθυνση και με εξωσχολικούς συνεργάτες, ώστε το σχολείο να παρουσιάσει μια σειρά εκδηλώσεων που θα έχουν οργανωθεί από τους ίδιους τους μαθητές, με το συντονισμό των εκπαιδευτικών. Ιδέες για τέτοιες εκδηλώσεις υπάρχουν πάρα πολλές και οι μαθητές είναι πολύ εφευρετικοί σ' αυτόν το τομέα. Οι παγκόσμιες ημέρες δίνουν τέτοιες αφορμές, η ύπαρξη συγκεκριμένων ταλέντων σε κάθε σχολείο επίσης, η εξειδίκευση ορισμένων εκπαιδευτικών ή γονέων επίσης, οι ανάγκες για ανάδειξη θεμάτων της σχολικής ζωής κτλ. Στις εκδηλώσεις του δείκτη αυτού, δεν θα πρέπει να εισαχθούν οι τυπικές εκδηλώσεις επ' ευκαιρία των εθνικών εορτών (28 Οκτωβρίου, 17 Νοεμβρίου, 25 Μαρτίου), αλλά μπορούν να ενταχθούν εκδηλώσεις (οργανωμένες από τα παιδιά κυρίως) για τη Φιλοζωία, για την Βιοποικιλότητα, για Διεθνείς Ημέρες κα.

Π8. Δράσεις του σχολείου για πρόληψη και μείωση της ενδοσχολικής βίας και της σχολικής διαρροής.

Πολλά σχολεία έχουν αναπτύξει ένα πρόγραμμα **εναλλακτικών ποινών**, αντί να τιμωρούν τους μαθητές τους. Η ομάδα που θα αναλάβει το δείκτη αυτό, θα πρέπει να συνεργαστεί με το Διευθυντή/τη Διευθύντρια, με το δεκαπενταμελές μαθητικό συμβούλιο, με τα πενταμελή μαθητικά συμβούλια, με τον Σύλλογο Γονέων, με εκτός σχολείου ειδικούς, προκειμένου να προτείνει ένα σύστημα εναλλακτικών ποινών και αντισταθμιστικών ενεργειών, ενώ ταυτόχρονα θα γίνει από όλους προσπάθεια να μειωθεί η ανάγκη επιβολής ποινών, με τη βελτίωση του σχολικού κλίματος, με τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την αναθεώρηση των αξιών και κανόνων του σχολείου προς μια πιο δημοκρατική και συμμετοχική κατεύθυνση. Αυτό μπορεί ασφαλώς να περιλαμβάνει και την καλύτερη

ενεργοποίηση των μαθητικών κοινοτήτων, τη σύσταση **ομάδας "Σχολικών Διαμεσολαβητών"**, κα. Ο δείκτης αφορά όλους τους μαθητές του σχολείου. Το επιθυμητό αποτέλεσμα αυτού του δείκτη μπορεί να είναι ένας δημοκρατικός Σχολικός Κανονισμός που να κάνει επαρκείς αναφορές στο ζήτημα της ενδοσχολικής βίας, ένας κατάλογος με εναλλακτικές ποινές, σοβαρή μείωση των επιβαλλόμενων ποινών και η συνολική βελτίωση του σχολικού κλίματος. Ακόμη κι αν δεν παρατηρείται σοβαρή παραβατικότητα, οι παρεμβάσεις που θα γίνουν, θα έχουν θετική επίδραση στο κλίμα του σχολείου. Αρκετά σχολεία οργανώνουν ειδική υποδοχή για τα «πρωτάκια» κάθε βαθμίδας, εξαιρετική ιδέα που δίνει ένα τόνο γρήγορης ενσωμάτωσης των νεοφερμένων στο σχολείο.

Κάθε παιδί που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται δραματικά οι πιθανότητές του να ζήσει μια φυσιολογική και ευτυχισμένη ζωή. Για τη σχολική διαρροή, η ομάδα, θα πρέπει να εντοπίσει τα παιδιά που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν (για ποικίλους λόγους) το σχολείο και να αναλάβει πρωτοβουλία άρσης των εμποδίων φοίτησης. Αυτή η πρωτοβουλία μπορεί να περιλαμβάνει συζητήσεις με την οικογένεια, υποστήριξη των παιδιών μέσα στο σχολείο, αντισταθμιστική εκπαίδευση, εξατομικευμένη προσέγγιση τόσο στη μάθηση, όσο και στις κοινωνικές δεξιότητες, κα. Το σχολείο θα πρέπει να κάνει κάθε προσπάθεια ώστε όλα τα παιδιά να ολοκληρώσουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση. Οφείλουν να επικοινωνούν με τις οικογένειες, κυρίως όταν υπάρχει υπόνοια για σχολική εγκατάλειψη και να εξασφαλίζουν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κάθε παιδιού. Η ομάδα που θα αναλάβει το δείκτη αυτό θα πρέπει να έχει ανοικτά μάτια και αυτιά, ώστε, αν πληροφορηθεί ότι επίκειται εγκατάλειψη του σχολείου από κάποιο παιδί, να απευθύνεται στα κατάλληλα πρόσωπα ώστε αυτό να αποφευχθεί.

Π9. Ετήσιο πρόγραμμα ενδοσχολικής επιμόρφωσης σε θεματολογία που προτείνουν οι εκπαιδευτικοί. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών του σχολείου εν γένει.

Ο δείκτης αυτός δίνει κίνητρο στους εκπαιδευτικούς να βελτιώσουν την επαγγελματική τους κατάρτιση, συμμετέχοντας-παρακολουθώντας σεμινάρια με κατάλληλη θεματολογία. Πέραν των κινήτρων, ο διευθυντής του σχολείου είναι υποχρεωμένος να οργανώσει σεμινάρια ενδοσχολικής επιμόρφωσης-επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, συνολικής διάρκειας 15 ωρών. Η θεματολογία των επιμορφώσεων είναι ευρεία και γι αυτό προτείνεται ΠΑΝΤΑ να γίνεται διερεύνηση επιμορφωτικών αναγκών με κατάλληλο τρόπο, ώστε από τα σεμινάρια να επωφελούνται πραγματικά οι εκπαιδευτικοί και να βελτιώνουν τις επαγγελματικές τους ικανότητες. Ιδιαίτερα χρήσιμα είναι σεμινάρια με τις εξής θεματικές: Μαθητοκεντρικές διδακτικές τεχνικές, Έλεγχος της τάξης, αντιμετώπιση ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού, Τεχνικές του Φρενέ (π.χ. η Συνέλευση της Τάξης), χρήση εργαλείων ΤΠΕ στην τάξη, διδακτική των διδασκομένων μαθημάτων, κα

Ιδιαίτερα ο καίριος ρόλος του διευθυντή απαιτεί διαρκή επιμόρφωση και εκσυγχρονισμό των γνώσεων και των πρακτικών που ακολουθεί στη διοίκηση του σχολείου. Ο μορφωμένος και επιμορφωμένος διευθυντής, ο διευθυντής με όραμα και ικανότητες διαχείρισης της αλλαγής, είναι το μεγαλύτερο κεφάλαιο της εκπαίδευσης, διότι αυτός καθοδηγεί μια σχολική μονάδα προς την αειφορία.

Π10. Συμμετοχή σε κοινές δράσεις (περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτιστικές) με άλλα σχολεία.

Η συνεργασία γειτονικών ή και απομακρυσμένων σχολείων είναι πολύ σημαντική για την μεταφορά τεχνογνωσίας στη διδασκαλία, στη διοίκηση, στην φροντίδα του σχολικού περιβάλλοντος, στην επίτευξη καλού κλίματος κα. Η συνεργασία αυτή μπορεί να λάβει μια μεγάλη ποικιλία μορφών. Μπορεί να ξεκινήσει από δράσεις μετάβασης, να αφορά αθλητικές διοργανώσεις, κοινές περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες (π.χ. Ένα Δέντρο για το Κλίμα), πολιτιστικές δράσεις, κοινές επιμορφωτικές συναντήσεις για τους εκπαιδευτικούς κα. Η πιο ευχερής συνεργασία μπορεί να ξεκινήσει με τα σχολεία που έχουν την/τον ίδια/ίδιο Σύμβουλο Εκπαίδευσης.

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

K1. Διαδικασία σύνθεσης και αναθεώρησης του Σχολικού Κανονισμού

Η δημοσίευση (μετά από έγκριση) του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του σχολείου, είναι υποχρεωτική. Στην παρούσα συγκυρία, όπου η ενδοσχολική αναστάτωση, που παίρνει πολλές μορφές, ο Σχολικός Κανονισμός μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο εξομάλυνσης και βελτίωσης της λειτουργικότητας του σχολείου, καθώς και της βελτίωσης του σχολικού κλίματος. Για τους λόγους αυτούς, πέραν της υποχρεωτικότητας, είναι πάρα πολύ υποβοηθητικό της λειτουργίας του σχολείου, ο σχολικός κανονισμός να γίνει κτήμα των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών. Αυτό μπορεί να γίνει σε σημαντικό βαθμό, αν ακολουθηθεί μια συμμετοχική διαδικασία σύνθεσης ή αναθεώρησης του κανονισμού. Ένα σχήμα, κατάλληλο για μεγάλες τάξεις του δημοτικού και για όλη τη δευτεροβάθμια θα μπορούσε να είναι το εξής:

Ο υπάρχων Κανονισμός μοιράζεται στα τμήματα (όπου υπάρχουν πενταμελή συμβούλια), στον Σύλλογο Γονέων και σε όλους τους εκπαιδευτικούς, στα μέλη του Σχολικού Συμβουλίου, στο προσωπικό καθαριότητας και στο κυλικείο (όπου υπάρχει). Όλοι αυτοί, σε σύντομο χρονικό διάστημα θα πρέπει να μελετήσουν τον κανονισμό και να διατυπώσουν προτάσεις για αλλαγές, σύμφωνα με τις απόψεις τους.

Μια τριμελής ομάδα που ορίζει η διευθύντρια/ο διευθυντής, παραλαμβάνει τις προτάσεις, τις μελετά και προετοιμάζει εισήγηση για τον Σύλλογο Διδασκόντων. Στην ειδική συνεδρίαση η ομάδα παρουσιάζει τις υποβληθείσες προτάσεις, πιθανώς διατυπώνει την δική της πρόταση και αφού γίνει ανοικτή και δημοκρατική συζήτηση στον Σύλλογο Διδασκόντων ψηφίζεται και στέλνεται για έγκριση στην/στον Σύμβουλο Εκπαίδευσης. Μετά την έγκριση, ο Κανονισμός δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του σχολείου και αποστέλλεται σε όλους τους ενδιαφερόμενους (όπως αναφέρονται πιο πάνω). Ο δείκτης αυτός είναι **θεμελιώδης**, διότι αφορά την σχολική ζωή και την δημοκρατία μέσα στο σχολείο.

K2. Διαδικασία δημιουργίας της Επιτροπής Αειφόρου Σχολείου.

Η Επιτροπή Αειφόρου Σχολείου παίζει κομβικό ρόλο στην στροφή του σχολείου προς την Αειφορία. Ο ρόλος της είναι να πραγματοποιήσει την SWOT ανάλυση, να συλλέξει τις προτάσεις των εκπαιδευτικών για ανάληψη δράσεων στο πλαίσιο των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, την συγκρότηση Μαθητικών Ομάδων Αειφόρου Σχολείου, η σύνθεση του Σχολικού Προγράμματος Δράσης(ΣΠΔ) και η υποβολή του προς έγκριση στον Σύλλογο Διδασκόντων. Στη συνέχεια, η παρακολούθηση της υλοποίησης του ΣΠΔ, η ανατροφοδότηση των ομάδων, τα διαλείμματα αναθεώρησης, η σύνθεση του απολογισμού, η συμπλήρωση του Ημερολογίου Αειφόρου Σχολείου και (σε συνεργασία με την αντίστοιχη ομάδα) η οργάνωση της τελικής παρουσίασης στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Η Επιτροπή (καλό θα ήταν να...) αποτελείται από την/τον Διευθυν@, από 2-3 εκπαιδευτικούς, έναν εκπρόσωπο των γονέων, δύο εκπροσώπους των μαθητών, προσωπικό καθαριότητας, προσωπικό του κυλικείου και ενδεχομένως, εκπρόσωπο του τοπικού Δήμου. Η Επιτροπή θα πρέπει να ορίσει ένα μέλος της ως Συντονιστή της και όταν ολοκληρωθεί η σύνθεσή της, να λάβει την έγκριση του Συλλόγου Διδασκόντων.

K3. Συμμετοχικές και δημοκρατικές διαδικασίες για τη σύνθεση του του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.)

Το σχολείο θα πρέπει να έχει το δικό του σχέδιο αειφόρου διαχείρισης και το δικό του **Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης** (ΣΠΔ) ή Σχολικό Σχέδιο Δράσης (ΣΣΔ). Για να καταρτιστεί το ΣΠΔ, θα πρέπει η σχολική κοινότητα να βρει λίγο χρόνο για συζήτηση, για σκέψη, για λήψη αποφάσεων. Το ΣΠΔ στηρίζεται στους **Δείκτες Αειφόρου Σχολείου**, οι οποίοι εξειδικεύονται, αναλύονται, χρονοπροσδιορίζονται και στη συνέχεια υλοποιούνται. Χωρίς τους Δείκτες δεν έχει νόημα το ΣΠΔ. Τα κείμενα αυτών των σχεδίων αποτελούν δέσμευση του σχολείου και όταν δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του, θυμίζουν σε όλους αυτή τη δέσμευση και τις προκλήσεις που απορρέουν από αυτήν. Πρότυπα των σχεδίων υπάρχουν στην ιστοσελίδα της Αειφόρου, στο Αειφόρο Σχολείο. Το ΣΠΔ παίρνει υπόψη του τα πορίσματα από την SWOT ανάλυση και τα μετατρέπει σε στόχους συνδεδεμένους με τους Δείκτες. Όλο το ΣΠΔ θα πρέπει να δομείται με τρόπο ώστε να συνδυάζει δημιουργικά και με πρόθεση εξοικονόμησης ανθρώπινων πόρων, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, τις Δράσεις Ενεργού Πολίτη και τα Σχέδια Δράσης της Ενδοσχολικής Αξιολόγησης. Για το

σκοπό αυτό, συνεδριάζει ο Σύλλογος Διδασκόντων, εξετάζει τις προτάσεις της Επιτροπής Αειφόρου Σχολείου, αναθέτει τους δείκτες (μόνο εθελοντικά) και τις μαθητικές ομάδες στους εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν και δίνει το περίγραμμα του συνδυασμού Εργαστ. Δεξιοτήτων, Δράσεων Ενεργού Πολίτη και Σχεδίων Δράσης Ενδοσχολικής Αξιολόγησης. Το ΣΠΔ δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του σχολείου για να είναι προσβάσιμο σε κάθε ενδιαφερόμενο. Το ΣΠΔ, θα πρέπει να είναι ένα κείμενο αρθρωμένο κατά δείκτη ή κατά ομάδα δεικτών και να προσδιορίζει τα παρακάτω:

- A. Τον δείκτη ή τους δείκτες Αειφόρου Σχολείου που αφορά κάθε Δράση
- B. Τον ή τους εκπαιδευτικούς που αναλαμβάνουν αυτή τη δράση/δείκτη/δείκτες
- Γ. Την μαθητική ομάδα που θα υλοποιήσει τη δράση
- Δ. Τις επιμέρους δράσεις που προγραμματίζονται
- Ε. Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης
- Στ. Τα πιθανά αποτελέσματα ή προϊόντα

Το σύνολο των επιμέρους, αποτελεί το ΣΠΔ.

Η υιοθέτηση της "**Ολιστικής Σχολικής Προσέγγισης**" σημαίνει ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου συμμετέχουν στο Σ.Π.Δ. Ωστόσο, επειδή δεν μπορεί κανείς να περιμένει να συμμετέχουν όλοι με τον ίδιο τρόπο, δίνοντας τον ίδιο ακριβώς χρόνο ή την ίδια ακριβώς δραστηριότητα με όλους τους άλλους, είναι αρκετό καθένας να συμμετέχει στην υλοποίηση ενός τουλάχιστον δείκτη. Έτσι, το συνολικό έργο μοιράζεται, άρα δεν επιβαρύνεται κανένας υπέρμετρα, υπάρχει η ικανοποίηση της συμμετοχής απ' όλους, το έργο παράγεται αποτελεσματικά και ικανοποιητικά. Περιμένουμε από κάθε ένα εκπαιδευτικό να δώσει ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΑ στο πρόγραμμα ότι μπορεί και μόνο αυτό. Η Επιτροπή Αειφόρου Σχολείου θα πρέπει να πείσει τους εκπαιδευτικούς ότι το σχολείο, οι ίδιοι, οι μαθητές, η κοινωνία, όλοι, έχουν μόνο να κερδίσουν από την αλλαγή του σχολείου προς ένα αειφόρο πρότυπο. Πρέπει επίσης να τους διαβεβαιώσει ότι θα αναλάβουν μόνο ένα μικρό τμήμα της όλης εργασίας, εκείνο που ταιριάζει περισσότερο στα ενδιαφέροντά τους, στις ανάγκες τους, στις δυνατότητές τους και βέβαια ότι δεν διακινδυνεύουν τίποτε με τη συμμετοχή τους αυτή.

K4. Κοινωνικές δράσεις ενταγμένες στο ΣΠΔ του σχολείου.

Κάθε σχολείο αποτελεί μια εκπαιδευτική αλλά και μια κοινωνική δομή μέσα στο δεδομένο χώρο του, τη γειτονιά του. Η δομή αυτή επηρεάζει το γύρω χώρο και επηρεάζεται από αυτόν. Στους σημερινούς δύσκολους καιρούς τα παιδιά κάθε σχολείου, μαζί με τους εκπαιδευτικούς, που αποτελούν το πιο πολυπληθές μορφωμένο κοινωνικό υποσύνολο, μπορούν να παίξουν πολύ σημαντικό κοινωνικό ρόλο σε τοπικό επίπεδο. Η πείρα που έχει ήδη αποκτηθεί από τις δράσεις των σχολείων στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου υποδεικνύει μια ποικιλία κοινωνικών παρεμβάσεων με θετικό περιεχόμενο, τέτοιο που μετατρέπει το σχολείο από μια αποκομμένη δομή παροχής γνώσης, σε μια κοινότητα κοινωνικής μάθησης, πηγή κοινωνικής παρέμβασης με πολιτικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων είναι τα παρακάτω: Συμμετοχή των μαθητών σε αναγνωρισμένους εράνους όπως ο αντικαρκινικός. Επισκέψεις μαθητικών ομάδων σε γηροκομεία. Σε μια τέτοια επίσκεψη οι μαθήτριες μιας ΕΠΑΣ κούρεψαν και χτένισαν τους παππούδες και τις γιαγιάδες. Σε μια άλλη επίσκεψη, τα παιδιά χρησιμοποιώντας χρήματα που είχαν συγκεντρώσει από την πώληση χαρτιού ανακύκλωσης, πρόσφεραν στους ηλικιωμένους εσώρουχα, ενώ μια άλλη ομάδα τραγούδησε και χόρεψε μαζί τους. Η συμμετοχή σε οργανωμένες δενδροφυτεύσεις, η δενδροφύτευση συγκεκριμένης επιφάνειας και η ανάληψη της φροντίδας των μικρών δέντρων για μια σειρά ετών από τους μαθητές ενός σχολείου, η συμμετοχή των μαθητών σε καμπάνια ενημέρωσης των πολιτών μιας γειτονιάς για την ανακύκλωση με διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων, η συγκέντρωση χρημάτων ή τροφίμων για την προσωρινή ανακούφιση πολύ φτωχών οικογενειών στον άμεσο κοινωνικό περίγυρο του σχολείου, η ανάληψη του κόστους συμμετοχής στην εκδρομή για ένα παιδί με οικονομικά προβλήματα κ. ά., είναι μερικές μόνο ιδέες για το τι μπορεί να κάνει ένα σχολείο στο πεδίο της κοινωνικής προσφοράς. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη έχει να κάνει πολλά πράγματα και να προσφέρει σοβαρό κοινωνικό έργο. Στο **Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου** υπάρχει το σχετικό έντυπο για την καταγραφή όλων των δράσεων.

K5. Συνεργασία του σχολείου με επιστήμονες, καλλιτέχνες, επαγγελματίες, πολίτες ή φορείς της κοινωνίας των πολιτών και άλλους φορείς, ενταγμένη στο ΣΠΔ (άνοιγμα στην κοινωνία).

Το σχολείο βρίσκεται σε διαρκή αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία. Αυτή περιλαμβάνει σημαντικούς ανθρώπους, επιστήμονες, τεχνίτες, επαγγελματίες κτλ., οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά ενός σχολείου, πέραν του αναλυτικού προγράμματος, τις γνώσεις, τις ιδέες, τις εμπειρίες τους, εμπλουτίζοντας μ' αυτό τον τρόπο τις αντίστοιχες των παιδιών. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα έχει ασφαλώς να επιλέξει από ένα μακρύ κατάλογο σημαντικών ανθρώπων που μπορούν να μιλήσουν για θέματα υγείας, πρόληψης ασθενειών και ατυχημάτων, καθημερινής ζωής, επιλογής επαγγέλματος, επιλογής σπουδών, για θέματα τέχνης και τεχνολογίας κ. ά. Σήμερα που το SKYPE αποτελεί μια δωρεάν ευκολία, άνθρωποι από τα πιο μακρινά μέρη του κόσμου μπορούν να βρεθούν στην αίθουσα διδασκαλίας και να κάνουν μια παρουσίαση ή μια συζήτηση με τα παιδιά της τάξης. ο Δείκτης αφορά όλο το σχολείο. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει να προετοιμάσει μια σειρά ομιλιών από εξασχολικούς σημαντικούς ανθρώπους (ας πούμε μια φορά το μήνα) οι οποίοι θα επισκεφτούν το σχολείο για να μιλήσουν και να συζητήσουν με τους μαθητές θέματα ποικίλου ενδιαφέροντος. Στο "Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου" υπάρχει έντυπο καταγραφής και παρακολούθησης του δείκτη. Η ομάδα αναλαμβάνει όλες τις διατυπώσεις, δηλ. επικοινωνία, πρόσκληση, συναπόφαση για τον τίτλο του θέματος, υποδοχή, οργάνωση της εκδήλωσης, δημοσίευση φωτογραφιών και μικρής αναφοράς.

K6. Δράσεις και μέτρα πρόληψης, προστασίας και προαγωγής της υγείας των μαθητών και εκπαιδευτικών, συμπεριλαμβανομένης και της λειτουργίας του σχολικού κυλικείου, όπου υπάρχει.

Η εξασφάλιση της υγείας και του ασφαλούς περιβάλλοντος του σχολείου, είναι βασική προτεραιότητα για κάθε σχολική κοινότητα. Μια μεγάλη ποικιλία μέτρων μπορεί να εξασφαλίσει αυτά τα δύο αγαθά, σε σημαντικό βαθμό. Μερικές ιδέες: Σεμινάρια ΚΑΡΠΑ, σεμινάρια πρώτων βοηθειών, επιθεώρηση όλου του σχολείου για επικίνδυνα σημεία, για πιθανούς κινδύνους, για ενδεχόμενες βλάβες, τακτικός έλεγχος των προϊόντων που πουλά το κυλικείο, εξασφάλιση πλήρους αντιπυρικής κάλυψης του σχολείου, τακτικές ασκήσεις σεισμού, ομιλίες για τον εμβολιασμό των κοριτσιών και των αγοριών για τον ιό των κονδυλωμάτων, έλεγχος για σκολίωση και πλατυποδία, κα.

K7. Τακτική σύγκληση του Σχολικού Συμβουλίου και εμπλουτισμός της θεματολογίας με ζητήματα αειφορίας και κλιματικής αλλαγής, Πολιτικής προστασίας κα.

Το Σχολικό Συμβούλιο είναι ένας θεσμός δημοκρατικής λειτουργίας και λογοδοσίας του σχολείου και έχει ως βασικό σκοπό τη συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων, τη δημοκρατική λογοδοσία, την εμπλοκή των θεσμικών παραγόντων της σχολικής ζωής στην αντιμετώπιση προβλημάτων και ζητημάτων του σχολείου. Σύμφωνα με το νόμο τα σχολικά συμβούλια συγκαλούνται τακτικά τρεις φορές το χρόνο, αλλά αυτό σπάνια τηρείται από τα σχολεία. Ωστόσο, το Αειφόρο Σχολείο θα πρέπει να αξιοποιήσει όλους τους θεσμούς δημοκρατικής και συμμετοχικής λειτουργίας ώστε να ενδυναμώσει τους δεσμούς του με την τοπική κοινωνία. Η συμμετοχή στο σχολικό συμβούλιο των μελών του συλλόγου διδασκόντων ως ατόμων, του διευθυντή, εκπροσώπου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εκπροσώπων των μαθητών και των γονέων, τους δίνει τη δυνατότητα να συζητήσουν θέματα εκτός του καθιερωμένου πλαισίου λειτουργίας του σχολείου, σε μια πιο χαλαρή και πιο ευρεία θεσμική λειτουργία. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να αξιοποιείται πλήρως ο θεσμός του Σχολικού Συμβουλίου στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου. Ο δείκτης αυτός είναι θεμελιώδης.

K8. Δράσεις που συμπληρώνουν τη διδασκαλία των δημοκρατικών θεσμών, σε συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους και αρμόδιους φορείς (Ολοκαύτωμα κα)

Η δημοκρατία απειλείται πλέον από την Ακροδεξιά σε όλη την Ευρώπη και η υπεράσπιση της Δημοκρατίας πρέπει να γίνει υπόθεση όλων των πολιτών. Το σχολείο μπορεί και πρέπει να παίξει καίριο ρόλο στην ενίσχυση του δημοκρατικού φρονήματος των παιδιών, στην κατανόηση του φαινομένου του Φασισμού και του Ναζισμού, στους τρόπους με τους οποίους η ακροδεξιά-φασιστική ιδεολογία προσπαθεί να πλήξει τη δημοκρατία και τους θεσμούς της, π.χ. το Κοινοβούλιο. Για όλους αυτούς τους λόγους, οι εκπαιδευτικοί, ως φάροι της δημοκρατίας, θα πρέπει, σε κάθε ευκαιρία να αναδεικνύουν το σκοτεινό και εγκληματικό πρόσωπο του φασισμού-ναζισμού, μιλώντας για το Ολοκαύτωμα, για τα εγκλήματα κάθε χούντας σε όλο τον κόσμο. Θα πρέπει να οργανώνουν επισκέψεις στην Βουλή, να καλούν εγνωσμένου κύρους ομιλητές για την Δημοκρατία, να πραγματοποιούν εκδηλώσεις για το Ολοκαύτωμα, να ενισχύουν με κάθε τρόπο τη δημοκρατική λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων, να προβάλλουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις παραβιάσεις τους.

K9. Λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων-μικρή έκθεση.

Οι μαθητικές κοινότητες είναι μια κατάκτηση των μαθητών η οποία πρέπει να αξιοποιείται από τους ίδιους. Συνήθως όμως οι συνεδριάσεις του 15μελούς εξαντλούνται στη συζήτηση σχετικά με την εκδρομή, με το πάρτι του σχολείου ή με καμιά κατάληψη. Τα 15μελή μπορούν να παίξουν πολύ σοβαρό και εποικοδομητικό ρόλο στη λειτουργία του σχολείου, εισηγούμενα μια πληθώρα θεμάτων (εισαγωγή καινοτομιών, ανάληψη κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις και προσπάθειες, προτάσεις για βελτίωση των σχέσεων μέσα στο σχολείο, συμβολή στην αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων μέσα στο σχολείο, κ.α.). Αν μάλιστα τηρείται ένα ημερολόγιο-πρακτικό συνεδριάσεων με επιμέλεια, τότε ενδυναμώνεται ακόμη περισσότερο ο ρόλος τους. Η ομάδα που αναλαμβάνει αυτό το δείκτη, θα πρέπει να "πυροδοτήσει" συχνότερες συνεδριάσεις του 15μελούς με θέματα σημαντικά για όλο το σχολείο. Θα πιέζει το 15μελές για συχνότερες συνεδριάσεις με θεματολογία που αναφέρεται στη βελτίωση της ζωής των παιδιών μέσα στο σχολείο, στη βελτίωση των διδακτικών μεθόδων, στην ανάληψη πρωτοβουλιών σχετικά με την τοπική κοινωνία, στην ανάληψη πρωτοβουλιών για περιβαλλοντικά θέματα (π.χ. η υιοθεσία του τοπικού πάρκου), για τις εκπαιδευτικές επισκέψεις με σωστό επιμορφωτικό πρόγραμμα, κ.α. Καθώς μάλιστα θα πιέζει για σωστή τήρηση του βιβλίου πρακτικών των συνεδριάσεων του 15μελούς, μπορεί να αφήσει στο σχολείο μια εξαιρετική δημοκρατική παρακαταθήκη. Ακόμη λιγότερο από τα 15μελή, έχει αξιοποιηθεί η μαθητική γενική συνέλευση. Κατά κανόνα αυτή συγκαλείται μόνο αν υπάρχει μια εκ των προτέρων συμφωνημένη απόφαση για ένα ζήτημα. Ωστόσο, η γενική συνέλευση είναι το δημοκρατικό θεμέλιο για τη λειτουργία του σχολείου και των μαθητικών κοινοτήτων και έτσι θα πρέπει να λειτουργεί σε κάθε σχολείο. Πολλά ζητήματα εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της γενικής μαθητικής συνέλευσης, όπως π.χ. αποφάσεις για σχολικές εκδηλώσεις, σχολικές εκπαιδευτικές επισκέψεις, ζητήματα εισαγωγής καινοτομιών, συνεργασιών με εξωσχολικούς επιστήμονες, υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του σχολείου, για διατύπωση αιτημάτων, κτλ. Ένα σχολείο δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι λειτουργεί δημοκρατικά, αν οι δημοκρατικοί θεσμοί του δεν λειτουργούν σωστά και αποτελεσματικά.

K10. Συνεργασία σχολείου-γονέων. Πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει το σχολείο προκειμένου να έλθουν οι γονείς πλησιέστερα προς αυτό και να βελτιωθεί η συνεργασία.

Οι γονείς και κηδεμόνες αποτελούν ένα κεφάλαιο του σχολείου και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από το διευθυντή και το σύλλογο διδασκόντων. Ανάμεσα στους γονείς υπάρχουν επιτυχημένοι επαγγελματίες, επιστήμονες, τεχνίτες και τεχνικοί που μπορούν να προσφέρουν πολλά στους μαθητές. Ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, αποτελεί οργανικό τμήμα του σχολείου και έχει υποστηρικτικό ρόλο σε κάθε δράση που οργανώνουν μαθητές με τους εκπαιδευτικούς. Ισχυρός Σύλλογος Γονέων είναι εγγύηση σταθερότητας και λειτουργικότητας για το σχολείο και η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη, θα πρέπει να πείσει όλους τους γονείς να συμμετέχουν

ενεργά στις διαδικασίες εκλογών και γενικών συνελεύσεων, προκειμένου να γνωρίζουν ή να γνωστοποιούν τα προβλήματα του σχολείου και να επιδιώκουν τη λύση τους. Το σχολείο μπορεί να πραγματοποιεί από κοινού με τον Σύλλογο Γονέων εκδηλώσεις, όπως ενημερωτικές για θέματα υγείας, ενημερωτικές στο πλαίσιο του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, για την συνδιοργάνωση ανταλλακτικών παζαριών, για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών εκδρομών κ.α. Προφανώς θα πρέπει να δοθεί προσοχή στον ευκρινή διαχωρισμό των αρμοδιοτήτων εκάστου.

Γ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Ο1. Δράσεις ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη μείωση των απορριμμάτων, για την διαλογή στην πηγή, για την αξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών στις μαθητικές χειροτεχνίες και για τη σταθερή λειτουργία κομποστοποιητή.

Όλες οι δράσεις που αφορούν στους περιβαλλοντικούς δείκτες και εμπεριέχουν δράση, θα πρέπει να προβλέπουν ένα διάστημα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών, πριν αναπτυχθούν αυτές οι δράσεις. Η ενημέρωση-ευαισθητοποίηση μπορεί να γίνει διαθεματικά από όλους τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, ώστε να φωτιστεί το ζήτημα της διαχείρισης των αποβλήτων-απορριμμάτων από πολλές πλευρές (περιβαλλοντική, οικονομική, πολιτισμική, αισθητική, κοινωνική κα). Όταν ολοκληρωθεί ένας κύκλος ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, μπορούν να ξεκινήσουν οι σχετικές δράσεις, όπως η διαλογή στην πηγή, η λειτουργία του κομποστοποιητή, η συλλογή πωμάτων, η επαναχρησιμοποίηση υλικών για κατασκευές και τεχνήματα κτλ. Ο1. Τακτικές δράσεις ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη μείωση των απορριμμάτων, για την διαλογή στην πηγή, για την αξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών στις μαθητικές χειροτεχνίες και για τη σταθερή λειτουργία κομποστοποιητή. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτόν και τον επόμενο το δείκτη θα οργανώσει ένα σύστημα συλλογής των ανακυκλώσιμων και των απορριμμάτων του σχολείου. Σε κάποια σχολεία αυτό γίνεται ως εξής: Σε κάθε αίθουσα διδασκαλίας τοποθετούνται δύο κάδοι. Ο ένας φέρει πάνω του το σήμα της ανακύκλωσης. Οι μαθητές ενημερώνονται από τα μέλη της ομάδας που έχει αναλάβει αυτούς τους δύο δείκτες, σχετικά με τους δύο κάδους και για τον τρόπο με τον οποίο θα διαχωρίζουν όσα αντικείμενα τους είναι άχρηστα. Στον κάδο με το σήμα της ανακύκλωσης πετούν τα ανακυκλώσιμα και στον δεύτερο τα απορρίμματα. Για να γνωρίζουν οι μαθητές ποια υλικά είναι ανακυκλώσιμα και ποια όχι, ώστε να κάνουν σωστά τη διαλογή, αρχικά γίνεται ενημέρωση στη διάρκεια της πρωινής συγκέντρωσης. Η ομάδα επιδεικνύει στους μαθητές του σχολείου ανακυκλώσιμα και μη ανακυκλώσιμα αντικείμενα, ώστε να εξοικειωθούν οπτικά με τα αντικείμενα αυτά. Στη συνέχεια τοποθετείται πάνω από τους κάδους(στον τοίχο) μια ενημερωτική πινακίδα η οποία περιλαμβάνει επίσης τα είδη των αντικειμένων που ανακυκλώνονται και εκείνων που δεν ανακυκλώνονται. Μετά το σχόλασμα, η καθαρίστρια συγκεντρώνει σε μια μεγάλη σακούλα όλα τα απορρίμματα και σε μια δεύτερη όλα τα ανακυκλώσιμα, δένει τις σακούλες και τις αφήνει σε μια συγκεκριμένη θέση στο σχολείο. Το επόμενο πρωί, τα μέλη της "ομάδας ανακύκλωσης", ζυγίζουν (ας πούμε με μια ζυγαριά μπάνιου) το βάρος των ανακυκλώσιμων και το βάρος των απορριμμάτων, σημειώνοντας σε ένα έντυπο την ημερομηνία και τα σχετικά βάρη. Το έντυπο υπάρχει το Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου. Στο τέλος της βδομάδας ή του 15ήμερου ή του μήνα μπορούν να γνωρίζουν πόσο είναι το βάρος των ανακυκλώσιμων και πόσο το βάρος των απορριμμάτων. Γνωρίζοντας τη σχέση των δύο βαρών, μπορούν να κάνουν παρέμβαση με κατάλληλο τρόπο, ώστε να αυξηθεί το ποσοστό των ανακυκλώσιμων και να μειωθεί το ποσοστό των απορριμμάτων. Με βάση τις μετρήσεις και τη σχέση ανακυκλώσιμων/απορριμμάτων, η ομάδα συζητά τους λόγους για την εμφάνιση αυτής της σχέσης και σχεδιάζει παρεμβάσεις στο σχολείο, ώστε να μη πετάγεται στα απορρίμματα τίποτε χρήσιμο. Η ομάδα μπορεί να καλέσει εκπροσώπους του Δήμου που έχει (ή δεν έχει) σύστημα αποκομιδής των ανακυκλώσιμων και συζητήσει μαζί τους τρόπους για τη βελτίωση του συστήματος (ή τη δημιουργία συστήματος) και για την καλύτερη ενημέρωση των πολιτών στο θέμα αυτό. Στο τέλος της χρονιάς, διαιρώντας κάθε βάρος με τον αριθμό των μαθητών του σχολείου, μπορούν να εξάγουν την τιμή των δεικτών ανακυκλώσιμων/απορριμμάτων. Σημείωση. Ακόμη κι αν ο Δήμος δεν έχει σύστημα αποκομιδής 15 των ανακυκλώσιμων, οι μαθητές του σχολείου πρέπει να είναι σε θέση να ξεχωρίζουν τα χρήσιμα από τα άχρηστα υλικά, να μπορούν να συμμετέχουν με επιτυχία σε προσπάθειες των Δήμων να στήσουν προγράμματα ανακύκλωσης, και γενικότερα να υιοθετήσουν φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά. Τα "απορρίμματα" αυτά είναι εξαιρετικά χρήσιμα και αξίζουν χρήματα. Περιέχουν σπάνια μέταλλα, κοινά μέταλλα, πλαστικό, κτλ, τα οποία δεν είναι απορρίμματα. Επιπλέον η απόρριψή τους στις

χωματερές μπορεί να επιβαρύνει πολύ τα υπόγεια νερά με τοξικές ουσίες οι οποίες κάποια στιγμή εμφανίζονται στο ποτήρι ή στο πιάτο μας. Άρα είναι επιτακτική ανάγκη να συλλέγονται. Πρόσφατη μελέτη Ελληνικού Πανεπιστημίου αποκάλυψε ότι τα "απορρίμματα" αυτά παραμένουν στους κάδους μόνο για 15 λεπτά και στη συνέχεια κάποιος τα μαζεύει και τα πουλά. Μάλιστα (και αυτό μπορεί να αποτελέσει θέμα συζήτησης στην ομάδα) ένας εισαγγελέας απήγγειλε κατηγορίες σε αλλοδαπό ο οποίος έπαιρνε από κάδους απορριμμάτων χρήσιμα υλικά. Σήμερα υπάρχουν γνωστές εταιρείες (ΑΦΗΣ, ΦΩΤΟΚΥΚΛΩΣΗ, κá) που φέρνουν στο σχολείο τους κατάλληλους κάδους για τη συγκέντρωση μπαταριών και ηλεκτρικών/ηλεκτρονικών συσκευών. Σε απομακρυσμένες περιοχές μπορεί να γίνει συνεννόηση με τον Δήμο για τη συγκέντρωση και αποστολή αυτών των υλικών, εφόσον έχουν καλή τιμή στην αγορά. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει να οργανώσει τον τρόπο συγκέντρωσης των υλικών. Για τις μπαταρίες υπάρχουν οι στήλες της ΑΦΗΣ όπου καθημερινά οι μαθητές και οι μαθήτριες τοποθετούν τις "τελειωμένες" μπαταρίες. Για τις ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές αρκεί (ανάλογα με τις ποσότητες που θα συγκεντρωθούν την πρώτη φορά) να προγραμματιστούν μερικές συγκεκριμένες ημερομηνίες στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς για να φέρουν οι μαθητές από το σπίτι όποιο τέτοιο υλικό ή συσκευή διαθέτουν. Η ομάδα θα πρέπει να ενημερώνει τακτικά όλους τους μαθητές και να τους υπενθυμίζει να φέρνουν στο σχολείο όλες τις χαλασμένες συσκευές και τις άδειες μπαταρίες. Με την ευκαιρία αυτή μπορεί να γίνει μια συζήτηση για τις επαναφορτιζόμενες μπαταρίες και κατά πόσο συμφέρουν σε σύγκριση με εκείνες της μιας χρήσης. Μπορεί να προσκληθεί στέλεχος από τις εταιρείες ανακύκλωσης για να συζητήσει με τους μαθητές το γενικότερο θέμα της ανακύκλωσης ή μπορεί να γίνει μια εκπαιδευτική επίσκεψη στο εργοστάσιο ανακύκλωσης. Αν γίνεται ανακύκλωση ηλεκτρικών-ηλεκτρονικών συσκευών, λαμπτήρων και μπαταριών στο σχολείο, ως τιμή του δείκτη εισάγεται ένας αριθμός που προκύπτει από τη διαίρεση του βάρους των συσκευών και μπαταριών που δόθηκαν για ανακύκλωση από το σχολείο διά του αριθμού των μαθητών του σχολείου. Π.χ. δόθηκαν 800 κιλά συσκευών και μπαταριών σε σχολείο 160 μαθητών: $800/160=5$ κιλά. Μια ακόμη σχετική δραστηριότητα η οποία έχει ταυτόχρονα και κοινωνική διάσταση, είναι η συλλογή πλαστικών πωμάτων (πλαστικά καπάκια). Πολλά σχολεία συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες και τα δίνουν σε συλλόγους ανθρώπων με αναπηρίες, για να αγοραστούν αναπηρικά αμαξίδια. Άλλα σχολεία πουλάνε τα πώματα και συγκεντρώνουν τα ίδια το απαραίτητο ποσό χρημάτων για την αγορά ενός ή περισσότερων αναπηρικών αμαξιδίων.

02. Αξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών για διάφορες λειτουργίες στο σχολείο (χειροτεχνίες, πειράματα κα)

Ο δείκτης αυτός έχει στόχο να ωθήσει τα σχολεία να αξιοποιούν για τις χειροτεχνίες ανακυκλώσιμα υλικά, συνηθίζοντας με τον τρόπο αυτό τα νήπια στην επαναχρησιμοποίηση των υλικών. Όμως, η πείρα μας δείχνει ότι όλα τα σχολεία, κάθε βαθμίδας μπορούν να αξιοποιήσουν μέρος από τα ανακυκλώσιμα υλικά που θα πήγαιναν στα σκουπίδια, για διάφορες χρήσεις στο σχολείο. Πολλές ιδέες στο <http://www.aeiforum.eu/index.php/el/ekdoseis/137-sxolikes-anakyklo-dimiourgies>

03, 04, 05, 09. Μείωση της κατανάλωσης νερού, ηλεκτρικού, καυσίμου θέρμανσης και χαρτιού φωτοτυπίας και τήρηση σχετικών μετρήσεων-δεδομένων. Φιλικά προς το περιβάλλον απορρυπαντικά καθαρισμού του σχολείου.

A. Νερό

Η ομάδα που θα αναλάβει τον δείκτη αυτό, θα πρέπει νωρίς, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, να εντοπίσει πού βρίσκονται τα "ρολόγια του νερού" και να βεβαιωθεί ότι θα μπορούν τα μέλη της να τα επισκέπτονται και να καταγράφουν τις ενδείξεις των μετρητών. Η καταγραφή πιστοποιείται με φωτογράφιση των ρολογιών. Μπορούμε να κάνουμε μια φωτογράφιση στην αρχή της σχολικής χρονιάς και μια στο τέλος για να γνωρίζουν όλοι τη συνολική κατανάλωση νερού. Ενδιάμεσα θα γίνονται καταγραφές ανά βδομάδα ή ανά δύο βδομάδες ή ακόμη ανά μήνα.

Μετρώντας σε τακτά χρονικά διαστήματα (πχ. ανά βδομάδα ή ανά δύο βδομάδες) και μελετώντας την εξέλιξη της κατανάλωσης, η ομάδα μπορεί να σχεδιάζει τις παρεμβάσεις της στους μαθητές και εκπαιδευτικούς, ώστε η κατανάλωση να μειώνεται σταδιακά και όχι να αυξάνεται. Η ομάδα ερευνά αν η αύξηση της κατανάλωσης οφείλεται σε αυξημένη χρήση από τους μαθητές ή από διαρροές νερού και σχεδιάζει τις κατάλληλες παρεμβάσεις ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο. Τέτοιες παρεμβάσεις μπορεί να γίνουν προφορικά, στην πρωινή συγκέντρωση, με φύλλα οδηγιών στις τουαλέτες και στους νιπτήρες, στην τάξη μέσα από συζήτηση, κ.ά. Η ομάδα μπορεί να καλέσει στο σχολείο ή να επισκεφτεί στο γραφείο του τον υπεύθυνο του Δήμου για την ύδρευση και να συζητήσουν την προέλευση του πόσιμου νερού, το κόστος μεταφοράς και διανομής, τα προβλήματα που υπάρχουν, τις τάσεις στην κατανάλωση νερού στην πόλη, στο σχεδιασμό του δήμου για το μέλλον της ύδρευσης, κτλ. Η συζήτηση -συνέντευξη μπορεί να δώσει ένα κείμενο για δημοσίευση στον τοπικό τύπο, στην ιστοσελίδα του σχολείου ή σε άλλες ιστοσελίδες. Στα ενδιαφέροντα αυτής της ομάδας μπορεί να εμπίπτει επίσης η ποσότητα εμφιαλωμένου νερού (ή μπουκαλιών νερού) που καταναλώνονται στο σχολείο από τους μαθητές (αγορές από το κυλικείο). Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να προβληθεί ως προσπάθεια ευαισθητοποίησης, μια πολύ διαδεδομένη παρουσίαση για το εμφιαλωμένο νερό (water disaster: <http://www.authorstream.com/Presentation/aSGuest17618-181417-water-disaster-saveconservation-earth-news-reports-rpt-powerpoint/>). Στο τέλος της χρονιάς, αφαιρώντας από την τελευταία την πρώτη μέτρηση και στη συνέχεια διαιρώντας με το άθροισμα μαθητών-εκπαιδευτικών, υπολογίζουμε την κατανάλωση κατά κεφαλήν. **Σημείωση.** Σε αρκετά σχολεία δεν υπάρχουν μετρητές νερού ή έχουν κοινούς με άλλα σχολεία, κτλ. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει, σε συνεργασία με την αντίστοιχη υπηρεσία του Δήμου να βρεθεί τρόπος μέτρησης της κατανάλωσης, ώστε το σχολείο να μπορεί να κάνει πολιτική εξοικονόμησης. Αν ούτε αυτό είναι εφικτό, το σχολείο πρέπει να κάνει αντισταθμιστικές ενέργειες ευαισθητοποίησης των μαθητών σχετικά με την ανάγκη εξοικονόμησης νερού.

Συλλογή και αξιοποίηση του νερού της βροχής.

Η συγκέντρωση του νερού της βροχής σε στέρνες-δεξαμενές είναι παραδοσιακή τεχνική επιβίωσης στα άνυδρα νησιά του Αιγαίου. Σήμερα τα σχολεία μπορούν να συγκεντρώνουν το νερό της βροχής, κυρίως στις περιοχές με χαμηλό ετήσιο ύψος βροχής, ώστε, με κατάλληλο σύστημα, να εξασφαλίσουν το αυτόματο πότισμα των φυτών (δέντρων, θάμνων) στη διάρκεια του καλοκαιριού, όταν το σχολείο παραμένει κλειστό και δεν υπάρχει κανείς να φροντίσει τα δεντράκια ή τα φυτά που υποφέρουν. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα κάνει σχετική βιβλιογραφική έρευνα, θα συμβουλευτεί τεχνικούς, θα συνεργαστεί με τον τοπικό Δήμο, και γενικά θα προβεί σε όλες τις ενέργειες που απαιτούνται, προκειμένου το σχολείο να αποκτήσει αυτό το σύστημα.

Β. Ηλεκτρική ενέργεια

Η ομάδα που θα αναλάβει τον δείκτη αυτό, όπως και με το δείκτη του νερού, θα πρέπει νωρίς, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, να βρει πού βρίσκονται τα "ρολόγια της ΔΕΗ" και να εξασφαλίσει ότι θα μπορούν τα μέλη της να τα επισκέπτονται και να καταγράφουν τις ενδείξεις των μετρητών. Είναι καλό ο διευθυντής πριν την έναρξη του διαγωνισμού να βεβαιωθεί ότι υπάρχει πρόσβαση στα ρολόγια μέτρησης της ηλεκτρικής ενέργειας. Αν δεν υπάρχει πρόσβαση ή δεν υπάρχουν μετρητές, πρέπει να βρεθεί τρόπος μέτρησης της κατανάλωσης με άλλη μέθοδο ή με άλλες συσκευές (υπάρχουν στο εμπόριο). Η καταγραφή γίνεται εύκολα και πιστοποιείται με φωτογράφιση των ρολογιών, τουλάχιστον στην αρχή και στο τέλος 17 της σχολικής χρονιάς. Ενδιάμεσα η ομάδα, χρησιμοποιώντας το έντυπο που υπάρχει στο Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου, καταγράφει και μελετά την εξέλιξη της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας. Μετρώντας σε τακτά χρονικά διαστήματα η ομάδα μπορεί να σχεδιάζει τις παρεμβάσεις της στους μαθητές και εκπαιδευτικούς, ώστε η κατανάλωση να μειώνεται σταδιακά και όχι να αυξάνεται. Τέτοιες παρεμβάσεις μπορεί να γίνουν προφορικά, στην πρωινή συγκέντρωση, με φύλλα οδηγιών δίπλα από τους διακόπτες των φώτων, στην τάξη μέσα από συζήτηση, κ.ά. Μια πρόκληση για την ομάδα είναι να εγκαταστήσει στο σχολείο ένα σύστημα μείωσης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, με μαθητές που αναλαμβάνουν συγκεκριμένη εργασία-καθήκον για (παράδειγμα) δύο βδομάδες. Όταν όλοι μπουκ στην τάξη για μάθημα, ένας μαθητής κλείνει τους διακόπτες στους διαδρόμους και στις τουαλέτες. Άλλοι μαθητές, στο τέλος της μέρας, κλείνουν όσους υπολογιστές ή άλλες συσκευές δεν είναι απενεργοποιημένες. Μελετούν την ισχύ κάθε συσκευής στο σχολείο και προτείνουν την αντικατάσταση των ενεργοβόρων συσκευών με άλλες πιο σύγχρονες και αποτελεσματικές. Μπορούν να καλέσουν στο σχολείο ή να επισκεφτούν έναν ενεργειακό μηχανικό ο οποίος θα μπορούσε να τους ενημερώσει για όλα τα ζητήματα παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και εξοικονόμησης ενέργειας, παράγοντας με αυτό τον τρόπο μια σημαντική δημοσίευση για την ιστοσελίδα του σχολείου ή για τον

τοπικό τύπο. Στο ίδιο πλαίσιο, σχολεία της Αττικής και των γύρω περιοχών μπορούν να επισκεφτούν το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ). Σε άλλες περιοχές υπάρχουν εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που δέχονται μαθητικές επισκέψεις. Σε όλη την Ελλάδα εγκαθίστανται πλέον ανεμογεννήτριες και συστοιχίες από φωτοβολταϊκά συστήματα, οπότε οι μαθητικές ομάδες μπορούν να οργανώσουν εύκολα μια επίσκεψη μελέτης. Χρήσιμη ιστοσελίδα: <http://www.u4energy.eu/web/guest/home>. Στο τέλος της χρονιάς, αφαιρώντας από την τελευταία την πρώτη μέτρηση βρίσκουμε την συνολική κατανάλωση ενέργειας. Η κατά κεφαλήν κατανάλωση προκύπτει από τη διαίρεση του αριθμού κιλοβαττωρών που καταναλώθηκαν κατά την περίοδο μέτρησης διά του αθροίσματος μαθητών και εκπαιδευτικών. Πχ. $1850 \text{ KWh} \div 200 \text{ μαθ+εκπ}=9,25 \text{ KWh}$. **Σημείωση.** Σε αρκετά σχολεία δεν υπάρχουν μετρητές ηλεκτρικού ή έχουν κοινά ρολόγια με άλλα σχολεία κτλ.. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει, σε συνεργασία με την αντίστοιχη υπηρεσία του Δήμου να βρεθεί τρόπος μέτρησης της κατανάλωσης, ώστε το σχολείο να μπορεί να κάνει πολιτική εξοικονόμησης. Αν ούτε αυτό είναι εφικτό, το σχολείο πρέπει να κάνει αντισταθμιστικές ενέργειες ευαισθητοποίησης των μαθητών σχετικά με την ανάγκη εξοικονόμησης ηλεκτρικής ενέργειας.

Γ. Θέρμανση

Η ομάδα που θα αναλάβει τον δείκτη αυτό, θα πρέπει νωρίς, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, να επισκεφτεί το λεβητοστάσιο, όπου συνήθως βρίσκεται και η δεξαμενή πετρελαίου. Αυτό βέβαια δεν ισχύει για τα σχολεία που χρησιμοποιούν φυσικό αέριο ή θερμαίνονται με άλλες μεθόδους. Τα μέλη της ομάδας θα πρέπει να μπορούν, πάντα με τη συνοδεία εκπαιδευτικού ή του διευθυντή, να επισκέπτονται το λεβητοστάσιο να μετρούν και να καταγράφουν το ύψος του πετρελαίου στη δεξαμενή. Αντίστοιχα, θα πρέπει να γνωρίζουν πού βρίσκεται ο μετρητής κατανάλωσης φυσικού αερίου για να παρακολουθούν και να καταγράφουν την εξέλιξη της κατανάλωσης. Η καταγραφή πιστοποιείται με φωτογράφιση του μετρητή ή του ύψους του πετρελαίου στη ράβδο μέτρησης. Χρησιμοποιώντας το έντυπο που υπάρχει στο Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου, μπορούμε να έχουμε μια αξιόπιστη καταγραφή της εξέλιξης της κατανάλωσης πετρελαίου ή φυσικού αερίου. Μετρώντας σε τακτά χρονικά διαστήματα (ας πούμε κάθε 15 ημέρες) και παρατηρώντας την εξέλιξη της κατανάλωσης, η ομάδα μπορεί να σχεδιάζει τις παρεμβάσεις της στους μαθητές και εκπαιδευτικούς, ώστε η κατανάλωση να μειώνεται σταδιακά και όχι να αυξάνεται. Αντικείμενο συζήτησης στην ομάδα είναι η μεταβολή (αύξηση ή μείωση) της κατανάλωσης, οι λόγοι στους οποίους οφείλεται αυτή, οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να μειωθεί η σπατάλη χωρίς να "παγώνουν" οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί, κτλ. Και στην περίπτωση αυτή ένας ενεργειακός μηχανικός μπορεί να δώσει πολλές και χρήσιμες γνώσεις και πληροφορίες στους μαθητές της ομάδας, τις οποίες στη συνέχεια αυτοί θα αξιοποιήσουν μέσα στο σχολείο, κάνοντας τις κατάλληλες παρεμβάσεις. Τέτοιες παρεμβάσεις μπορεί να γίνουν προφορικά στην πρωινή συγκέντρωση, με φύλλα οδηγιών, στην τάξη μέσα από συζήτηση, με μια ειδική εκδήλωση κ.ά. Η σωστή θερμοκρασία για την αίθουσα διδασκαλίας δεν ξεπερνά τους 21 βαθμούς Κελσίου, ενώ η καλύτερη είναι 19 βαθμοί. Πάνω από τις θερμοκρασίες αυτές προκαλείται υπνηλία στους μαθητές, ενώ αυξάνεται υπέρμετρα και χωρίς λόγο η κατανάλωση πετρελαίου, με ότι αυτή συνεπάγεται. Οι παρεμβάσεις της ομάδας θα πρέπει να αφορούν την ενημέρωση των μαθητών για τις κατάλληλες θερμοκρασίες στην τάξη, για τη διάρκεια ανοίγματος των παραθύρων προκειμένου να μη παγώνουν οι τάξεις (είναι αρκετός χρόνος του διαλείμματος για την πλήρη ανανέωση του αέρα), τη θερμική μόνωση του κτηρίου, την αξιοποίηση της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, την αλλαγή καυσίμου από (π.χ.) πετρέλαιο σε φυσικό αέριο, αξιοποίηση της γεωθερμίας, κτλ. Στο τέλος της χρονιάς, αφαιρώντας από την τελευταία την πρώτη μέτρηση και στη συνέχεια διαιρώντας με το άθροισμα μαθητών-εκπαιδευτικών, υπολογίζουμε την κατά κεφαλήν κατανάλωση στο φυσικό αέριο. Για τον υπολογισμό του πετρελαίου, πριν την έναρξη του διαγωνισμού ο διευθυντής μετρά το υπόλοιπο (σε λίτρα) του πετρελαίου στη δεξαμενή. Προστίθεται ο αριθμός των λίτρων που αγοράστηκαν στη διάρκεια της χρονιάς και αφαιρείται ο αριθμός των λίτρων που παραμένουν στη δεξαμενή στο τέλος της περιόδου θέρμανσης. Ο αριθμός που προκύπτει διαιρείται με το άθροισμα μαθητών και εκπαιδευτικών. Παράδειγμα: Σχολείο με 180 μαθητές και 20 εκπαιδευτικούς, άθροισμα 200. Υπόλοιπο περσινό 250 λίτρα, αγορές στη διάρκεια του χρόνου 2.500 λίτρα και υπόλοιπο στο τέλος της χρονιάς 350 λίτρα. Άρα: $250+2.500-350=2.400$. Ο αριθμός αυτός διαιρείται με το 200. Άρα: $2.400/200=12$. Σημείωση. Σε ορισμένα σχολεία δεν είναι εφικτές τέτοιες μετρήσεις. Στην περίπτωση αυτή, το

σχολείο πρέπει να κάνει αντισταθμιστικές ενέργειες ευαισθητοποίησης των μαθητών σχετικά με την ανάγκη εξοικονόμησης καυσίμων θέρμανσης.

Δ. Χαρτί φωτοτυπίας

Δυστυχώς ο αριθμός των φύλλων χαρτιού φωτοτυπίας που χρησιμοποιούνται στα σχολεία αυξάνεται διαρκώς, επιβαρύνοντας το περιβάλλον και καταστρέφοντας τα δάση του πλανήτη. Ακόμη κι αν ένα ποσοστό αυτού του χαρτιού προέρχεται από δασικές καλλιέργειες, δεν υπάρχει κανένας λόγος να σπαταλούμε το χαρτί φωτοτυπίας, διότι επιβαρύνει με την ψηλή τιμή του τον προϋπολογισμό του σχολείου, ενώ η παραγωγή του επιβαρύνει με πολλούς τρόπους το περιβάλλον και τη ζωή των ανθρώπων στις περιοχές παραγωγής του. Τεράστιες εκτάσεις στην Αμαζονία (Βραζιλία) αποψιλώνονται από πολυεθνικές εταιρείες φωτοτυπικού χαρτιού, εντείνοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου, καταστρέφοντας τον πνεύμονα του πλανήτη και βάζοντας σε κίνδυνο τη ζωή των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη έχει καθήκον να προσεγγίσει έναν -έναν τους εκπαιδευτικούς και να τους πείσει να μειώσουν τη χρήση του χαρτιού φωτοτυπίας στην απολύτως απαραίτητη. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εισηγηθεί και να "επιβλέψει" την αξιοποίηση και των δύο όψεων του χαρτιού, όπως επίσης τη συγκέντρωση όλου του χαρτιού για να δοθεί προς ανακύκλωση. Τα φωτοτυπικά μηχανήματα (ψηφιακά ή αναλογικά) έχουν μετρητές από τους οποίους μπορεί η ομάδα να πληροφορείται τον ημερήσιο αριθμό φωτοτυπιών και να κάνει τις κατάλληλες παρεμβάσεις, σε συνεργασία με το Διευθυντή/τη Διευθύντρια, που, ούτως ή άλλως, έχει την έννοια για το κόστος αγοράς του χαρτιού και ανησυχεί γι αυτό. Στις συναντήσεις της ομάδας, ένα από τα θέματα θα είναι η εξέλιξη του αριθμού φωτοτυπιών που χρησιμοποιούνται, προκειμένου να γίνουν οι κατάλληλες παρεμβάσεις. Συνήθως στο χαρτί δεν συνυπολογίζεται όσο ξοδεύεται στους εκτυπωτές του σχολείου, γι αυτό είναι σωστό να υπάρξει συνεργασία με το διευθυντή. Ο Διευθυντής, τη μέρα που θα ξεκινήσει το πρόγραμμα, θα μετρήσει τα αποθέματα χαρτιού φωτοτυπίας που έχει στο σχολείο. Σε αυτά θα προσθέσει νέες τις αγορές και θα αφαιρέσει τα υπόλοιπα που θα μείνουν στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Η κατά κεφαλή κατανάλωση χαρτιού φωτοτυπίας προκύπτει από τη διαίρεση του συνολικού αριθμού φύλλων φωτοτυπικού χαρτιού με το άθροισμα του αριθμού των μαθητών και των εκπαιδευτικών του σχολείου. Π.χ. Σχολείο με 22 καθηγητές και 150 μαθητές/μαθήτριες=172 άτομα. Περσινά υπόλοιπα 1.500 φύλλα. Φετινές αγορές 50.000 φύλλα. Υπόλοιπο φετινής χρονιάς 2.500 φύλλα. Άρα: $1.500+50.000-2.500=49.000$ φύλλα. Διαιρούμε με τον άθροισμα μαθητών εκπαιδευτικών (172) $49.000/172=284,9$. Άρα η μέση κατανάλωση χαρτιού φωτοτυπίας είναι 285 φύλλα ανά άτομο. (στρογγυλοποίηση στον πλησιέστερο ακέραιο).

Ε. Καθαριστικά

Τα καθαριστικά που χρησιμοποιούνται για τον καθαρισμό των σπιτιών και των σχολείων, συχνά περιέχουν ερεθιστικές και τοξικές ουσίες. Είναι απαραίτητο για την υγεία των μαθητών και του οικοσυστήματος να μη χρησιμοποιούνται τοξικά και επικίνδυνα καθαριστικά. Για το λόγο αυτό η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει αρχικά να μελετήσει τις ετικέτες των απορρυπαντικών που χρησιμοποιούνται στο σχολείο και αν εντοπίσει μεταξύ αυτών επικίνδυνα, τοξικά, ερεθιστικά, κτλ. θα πρέπει να εισηγηθεί να απομακρυνθούν από το σχολείο. Στη συνέχεια θα πρέπει να κάνει μια έρευνα αγοράς για να εντοπίσει τα κατάλληλα οικολογικά καθαριστικά που δεν θα επιβαρύνουν την υγεία της καθαρίστριας, των μαθητών και των καθηγητών. Σε συνεργασία με την ίδια την καθαρίστρια και τον Διευθυντή/τη Διευθύντρια, θα αποφασιστεί ποια είδη οικολογικών καθαριστικών θα χρησιμοποιούνται στο εξής για τον καθαρισμό του σχολείου. Η ομάδα με την ευκαιρία, μπορεί, αφού ενημερωθούν επαρκώς τα μέλη της, να φτιάξει μια αφίσα με τα σύμβολα των επικίνδυνων, τοξικών, ερεθιστικών, κτλ ουσιών που περιέχονται σε υλικά καθημερινής χρήσης (π.χ. υλικά καθαρισμού) και να ενημερώσει όλους τους μαθητές για τα σύμβολα αυτά, προκειμένου να κάνουν υπεύθυνες και ασφαλείς αγορές. Στην περίπτωση αυτή ένας υγιεινολόγος θα μπορούσε να προσκληθεί στο σχολείο για την ενημέρωση όλων των μαθητών, της καθαρίστριας, των καθηγητών και βέβαια των γονέων για τα τοξικά που απειλούν την υγεία μας.

ΣΤ. Μπαταρίες-Ηλεκτρικές συσκευές

Τα "απορρίμματα" αυτά είναι εξαιρετικά χρήσιμα και αξίζουν χρήματα. Περιέχουν σπάνια μέταλλα, κοινά μέταλλα, πλαστικό, κτλ, τα οποία δεν είναι απορρίμματα. Επιπλέον η απόρριψή τους στις χωματερές μπορεί να επιβαρύνει πολύ τα υπόγεια νερά με τοξικές ουσίες οι οποίες κάποια στιγμή εμφανίζονται στο ποτήρι ή στο πιάτο μας. Άρα

είναι επιτακτική ανάγκη να συλλέγονται. Πρόσφατη μελέτη Ελληνικού Πανεπιστημίου αποκάλυψε ότι τα "απορρίμματα" αυτά παραμένουν στους κάδους μόνο για 15 λεπτά και στη συνέχεια κάποιος τα μαζεύει και τα πουλά. Μάλιστα (και αυτό μπορεί να αποτελέσει θέμα συζήτησης στην ομάδα) ένας εισαγγελέας απήγγειλε κατηγορίες σε αλλοδαπό ο οποίος έπαιρνε από κάδους απορριμμάτων χρήσιμα υλικά. Σήμερα υπάρχουν γνωστές εταιρείες (ΑΦΗΣ, ΦΩΤΟΚΥΚΛΩΣΗ, κ.ά) που φέρνουν στο σχολείο τους κατάλληλους κάδους για τη συγκέντρωση μπαταριών και ηλεκτρικών-ηλεκτρονικών συσκευών. Σε απομακρυσμένες περιοχές μπορεί να γίνει συνεννόηση με τον Δήμο για τη συγκέντρωση και αποστολή αυτών των υλικών, εφόσον έχουν καλή τιμή στην αγορά. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει να οργανώσει τον τρόπο συγκέντρωσης των υλικών. Για τις μπαταρίες υπάρχουν οι στήλες της ΑΦΗΣ όπου καθημερινά οι μαθητές και οι μαθήτριες τοποθετούν τις "τελειωμένες" μπαταρίες. Για τις ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές αρκεί (ανάλογα με τις ποσότητες που θα συγκεντρωθούν την πρώτη φορά) να προγραμματιστούν μερικές συγκεκριμένες ημερομηνίες στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς για να φέρουν οι μαθητές από το σπίτι όποιο τέτοιο υλικό ή συσκευή διαθέτουν. Η ομάδα θα πρέπει να ενημερώνει τακτικά όλους τους μαθητές και να τους υπενθυμίζει να φέρνουν στο σχολείο όλες τις χαλασμένες συσκευές και τις άδειες μπαταρίες. Με την ευκαιρία αυτή μπορεί να γίνει μια συζήτηση για τις επαναφορτιζόμενες μπαταρίες και κατά πόσο συμφέρουν σε σύγκριση με εκείνες της μιας χρήσης. Μπορεί να προσκληθεί στέλεχος από τις εταιρείες ανακύκλωσης για να συζητήσει με τους μαθητές το γενικότερο θέμα της ανακύκλωσης ή μπορεί να γίνει μια εκπαιδευτική επίσκεψη στο εργοστάσιο ανακύκλωσης. Αν γίνεται ανακύκλωση ηλεκτρικών-ηλεκτρονικών συσκευών, λαμπτήρων και μπαταριών στο σχολείο, μπορούμε να υπολογίσουμε το βάρος των ανακυκλώσιμων που δίνεται για ανακύκλωση από το σχολείο. (Διαίρεση του βάρους των συσκευών και μπαταριών που δόθηκαν για ανακύκλωση από το σχολείο διά του αριθμού των μαθητών του σχολείου. Π.χ. δόθηκαν 800 κιλά συσκευών και μπαταριών σε σχολείο 160 μαθητών: $800/160=5$ κιλά).

06. Σχολικός λαχανόκηπος ή ανθόκηπος, με τη συνεργασία γονέων και τοπικού Δήμου και τακτικές δράσεις φύτευσης δέντρων, θάμνων και άλλων φυτών της τοπικής χλωρίδας στο σχολείο ή/και εκτός σχολείου.

Ο σχολικός κήπος είναι ένα σπουδαίο εργαλείο για τη βιωματική εκπαίδευση των παιδιών. Δεν χρειάζεται κανείς να επιχειρηματολογήσει ιδιαίτερα πάνω σ' αυτό. Δυστυχώς, ακόμη και στα σχολεία που βρίσκονται σε χωριά ή κωμοπόλεις, όπου θεωρητικά θα ήταν σχετικά πιο εύκολη η δημιουργία και συντήρηση σχολικού κήπου, αυτό δεν γίνεται. Ας μη συζητήσουμε καλύτερα για τις τσιμεντένιες αυλές των σχολείων στα αστικά κέντρα. Η δημιουργία ενός σχολικού κήπου είναι μια απαιτητική διαδικασία, αλλά είναι ευχάριστη, αποδοτική και ανταποδοτική. Τα τελευταία χρόνια, καθώς το κίνημα των αστικών κήπων εξαπλώνεται, όλο και περισσότερα σχολεία ξεκινούν τους δικούς τους κήπους. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και δίκτυα σχολείων με κήπους έχουν δημιουργηθεί για την αλληλοβοήθεια μεταξύ των μελών σχολείων. Δες <http://perivallontikagathinas.blogspot.gr/> και <http://sxolikoilaxanokipoi.blogspot.gr/>.

Συνυφασμένη με τη λειτουργία του κήπου είναι και η λειτουργία του κομποστοποιητή που μπορεί να κατασκευαστεί από παλέτες ή να αγοραστεί από το εμπόριο. Για την δημιουργία και αξιοποίηση του κομποστοποιητή υπάρχουν πολλά βίντεο στο youtube.

07. Δενδροφύτευση. Αριθμός δέντρων που φυτεύτηκαν εντός και εκτός του σχολείου από μαθητές και εκπαιδευτικούς

Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη, θα πρέπει να αποφασίσει πόσα δέντρα και θάμνους και πού θα φυτέψει ώστε να βελτιώσει το φυσικό περιβάλλον του σχολείου. Φωτογραφίες πριν και μετά την παρέμβαση αποτελούν αδιάσειστα στοιχεία για την δουλειά της ομάδας και ταυτόχρονα παραδείγματα προς μίμηση. Με την ευκαιρία, η ομάδα μπορεί να συνεργαστεί με γεωπόνους, δασολόγους, με τους υπεύθυνους των δημοτικών κήπων κτλ, ώστε να πετύχει το καλύτερο αποτέλεσμα. Σε συνδυασμό με την αποθήκευση του βρόχινου νερού, μπορεί να γίνει κάτι εντελώς νέο και ωραίο στο σχολείο. Δείτε και την σχετική πρωτοβουλία μας **Ένα Δέντρο για το Κλίμα**.

Ο8. Αισθητικές παρεμβάσεις και αναβάθμιση του σχολείου, σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, γονείς, Δήμο και άλλους συνεργάτες.

Ακόμη και το πιο όμορφο και καλοδιατηρημένο σχολείο έχει πολλά περιθώρια βελτιώσεων. Τα πιο πολλά σχολικά κτήρια είναι συχνά ελάχιστα ελκυστικά για τα παιδιά, για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σ' αυτά, για τους γονείς. Η συνεργασία των παιδιών με τους καθηγητές τους, με εξωσχολικούς καλλιτέχνες και επιστήμονες, η βοήθεια από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και φυσικά το μεράκι, μπορούν να μετατρέψουν ένα σχολείο σε ένα αγαπημένο χώρο ζωής και δημιουργίας. Δεν αρκεί να στολίζει μια τάξη την αίθουσά της. Η απόφαση μπορεί να ληφθεί συλλογικά και να αφορά όλο το εσωτερικό και το εξωτερικό του σχολείου και να εκτείνεται από ένα απλό στολισμό με αφίσες ή ζωγραφικά έργα των μαθητών, μέχρι τη δωρεά πινάκων από ζωγράφους, τον υδροχρωματισμό των τοίχων, τη δημιουργία έργων από ομάδες της Σχολής Καλών Τεχνών, κτλ. Η ουσία βρίσκεται στη συνεργασία των παιδιών, στην ανάδειξη των αισθητικών τους ανησυχιών, στην ανάδειξη των ταλέντων που θα ομορφύνουν το σχολείο και στη συνεργασία με εξωσχολικούς επιστήμονες και καλλιτέχνες, για να δημιουργηθεί ένα φιλικό και ελκυστικό σχολικό περιβάλλον. Ωστόσο, δεν νοείται ως αναβάθμιση η ανάρτηση μερικών αφισών. Η έννοια της αναβάθμισης περιλαμβάνει ενεργό συμμετοχή σημαντικού αριθμού μαθητών που συντονίζονται από έναν ή περισσότερους εκπαιδευτικούς, η δε παρέμβαση δεν περιορίζεται τοπικά (μια αίθουσα) ή σε ένα είδος (ανάρτηση μερικών αφισών). Η ομάδα που αναλαμβάνει αυτό το δείκτη, θα πρέπει να έλθει σε επαφή με τα 5μελή και το 15μελές, ώστε συλλογικά να αποφασιστεί η αισθητική αναβάθμιση του σχολείου. Με τη βοήθεια του καθηγητή μπορεί να γίνει μια μικρή οικονομική μελέτη για το κόστος της αναβάθμισης. Στη συνέχεια να βρεθούν συνεργάτες για το σχεδιασμό της παρέμβασης και την εκτέλεσή της. Είναι βέβαιο ότι μεταξύ των μαθητών υπάρχουν αρκετοί καλλιτέχνες που μπορούν να 22 συμβάλλουν στη δημιουργία ενός σχολείου που θα ελκύει τους μαθητές. Η ομάδα, με μια ψηφιακή κάμερα, καταγράφει όλη την εξέλιξη της δράσης, από τις συζητήσεις για την αισθητική αναβάθμιση, τη λήψη αποφάσεων στο 15μελές, τη συγκρότηση της ομάδας των "καλλιτεχνών" και την εκτέλεση της αναβάθμισης, παίρνοντας διαρκώς συνεντεύξεις από τους συντελεστές του ωραίου αυτού έργου. Στο τέλος, με ένα καλό μοντάζ, η ομάδα έχει έτοιμο το τέχνημά της και μια εξαιρετική παρουσίαση. Ο δείκτης αφορά αισθητική παρέμβαση της τάξης αλλά και πέρα από αυτή, σημαντικό τμήμα τουλάχιστον των κοινόχρηστων χώρων του σχολείου.

Ο10. Ανταλλακτικές εκθέσεις

Ό,τι είναι άχρηστο για έναν, μπορεί να είναι χρήσιμο για πολλούς άλλους. Με τη σκέψη αυτή και με πρόθεση τη μείωση της υπερκατανάλωσης και την αποφυγή σπατάλης πόρων (νερού, καυσίμων, πρώτων υλών, ενέργειας κτλ) προτείνουμε τη σταθερή λειτουργία ανταλλακτικής έκθεσης (παζάρι) στο σχολείο. Τα παιδιά, σε συνεννόηση πάντα, με τους γονείς τους, μπορούν να φέρνουν στο παζάρι αντικείμενα όπως ρούχα σε καλή κατάσταση, βιβλία, εργαλεία, σκεύη, διακοσμητικά κτλ και να τα παραδίδουν για ανταλλαγή. Είναι πιθανό να τεθεί ένα μικρό αντίτιμο για κάθε «αγορά» ώστε να χρηματοδοτούνται κάποιες ενδοσχολικές δράσεις, όπως π.χ. η αγορά ζωοτροφών για ζώα που φιλοξενούνται στο σχολείο (σκύλοι, γάτες).

Καταργημένοι δείκτες, αλλά χρήσιμοι

Διαθέτει το σχολικό κτήριο θερμική μόνωση (διπλά τζάμια κτλ);

Αν το σχολείο διαθέτει από την κατασκευή του θερμική μόνωση, το μόνο που έχει να κάνει η ομάδα είναι να το καταγράψει και να φροντίσει για την υιοθέτηση κατάλληλης συμπεριφοράς από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, ώστε να μη χάνεται θερμότητα το χειμώνα ή δροσιά αργά την άνοιξη ή νωρίς το φθινόπωρο. Αν το σχολείο δεν διαθέτει θερμική μόνωση, η ομάδα, με τη βοήθεια του αντίστοιχου επιστήμονα και με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, θα κάνει μια μικρή μαθητική μελέτη για να εξακριβώσει πώς μπορούν να μειωθούν οι ενεργειακές απώλειες από το σχολικό κτήριο. Τη μελέτη αυτή, μαζί με τις προτάσεις της, η ομάδα θα την καταθέσει στον Δήμο ή σε άλλο υπεύθυνο φορέα που θα μπορούσε ενδεχομένως να δώσει την κατάλληλη λύση.

Ισχύς φωτοβολταϊκών συστημάτων που διαθέτει το σχολείο.

Συστατικό στοιχείο της "πράσινης ανάπτυξης" ή της "οικο-ανάπτυξης" είναι η αξιοποίηση των ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σήμερα, δεκάδες δήμοι σε όλη τη χώρα αξιοποιούν τις μεγάλες επιφάνειες των σχολικών κτηρίων για να εγκαθιστούν φωτοβολταϊκά συστήματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Ορισμένα σχολεία της χώρας μας έχουν αξιοποιήσει τέτοια προγράμματα και έχουν εγκαταστήσει φωτοβολταϊκά στις στέγες των κτηρίων τους. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη, θα μελετήσει πρώτα βιβλιογραφία σχετική με τα φ/β συστήματα, τα πλεονεκτήματά τους, τα μειονεκτήματά τους, το κόστος εγκατάστασης, τη διάρκεια ζωής τους, κτλ και θα κάνει μια μικρή μαθητική μελέτη, την οποία μαζί με τις προτάσεις της θα την καταθέσει στον αρμόδιο Δήμο, προκειμένου να εξεταστεί αν μπορεί να υλοποιηθεί. Με την ευκαιρία, μπορεί (η ομάδα) να παρουσιάσει την εργασία της στους μαθητές του σχολείου.

Σταδιακή εισαγωγή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης που πρέπει να παρέχει το σχολείο (Ένα σχολείο για όλα τα παιδιά).

Το συμπεριληπτικό σχολείο είναι το «Σχολείο για Όλα τα παιδιά» και αυτό σημαίνει φροντίδα ώστε να μαθαίνουν όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως δυνατοτήτων και να είναι ενταγμένα στην ομάδα των συνομηλίκων τους, πραγματοποιώντας όλες τις προβλεπόμενες για όλα τα παιδιά δραστηριότητες. Η διαφοροποιημένη διδασκαλία, μολονότι απαιτητική για τον εκπαιδευτικό, είναι η μόνη που μπορεί να εγγυηθεί τη δημοκρατία στη μάθηση, δηλαδή τη δυνατότητα να επωφελούνται από τη μαθησιακή διαδικασία τόσο τα «προικισμένα» όσο και τα «λιγότερο προικισμένα» παιδιά.

Ποσοστό των εκπαιδευτικών του σχολείου που συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία και στην υλοποίηση του Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ) και του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.)

Η υιοθέτηση της "Ολιστικής Σχολικής Προσέγγισης" σημαίνει ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου συμμετέχουν στο Σ.Α.Δ. και στο Σ.Π.Δ. Ωστόσο, επειδή δεν μπορεί κανείς να περιμένει να συμμετέχουν όλοι με τον ίδιο τρόπο, δίνοντας τον ίδιο ακριβώς χρόνο ή την ίδια ακριβώς δραστηριότητα με όλους τους άλλους, είναι αρκετό καθένας να συμμετέχει στην υλοποίηση ενός τουλάχιστον δείκτη. Έτσι, το συνολικό έργο μοιράζεται, άρα δεν επιβαρύνεται κανένας υπέρμετρα, υπάρχει η ικανοποίηση της συμμετοχής απ' όλους, το έργο παράγεται αποτελεσματικά και ικανοποιητικά. Περιμένουμε από κάθε ένα εκπαιδευτικό να δώσει στο πρόγραμμα ότι μπορεί και μόνο αυτό. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη θα πρέπει να πείσει τους εκπαιδευτικούς ότι το σχολείο, οι ίδιοι, οι μαθητές, η κοινωνία, όλοι, έχουν μόνο να κερδίσουν από την αλλαγή του σχολείου προς ένα αειφόρο πρότυπο. Πρέπει επίσης να τους διαβεβαιώσει ότι θα αναλάβουν μόνο ένα μικρό τμήμα της όλης εργασίας, εκείνο που ταιριάζει περισσότερο στα ενδιαφέροντά τους, στις ανάγκες τους, στις δυνατότητές τους και βέβαια ότι δεν

διακινδυνεύουν τίποτε με τη συμμετοχή τους αυτή.

Τα ίδια ισχύουν και για τους μαθητές και τις μαθήτριες. Ιδιαίτερα στα λύκεια, οι μαθητές/μαθήτριες είναι πολύ φορτωμέν@ με την προετοιμασία των μαθημάτων τους. Ο ελεύθερος χρόνος τους είναι εξαιρετικά περιορισμένος και το άγχος τους μεγάλο. Όλοι όμως οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να κάνουν πράγματα μέσα στο σχολείο, όπως: να πετούν ότι δεν χρειάζονται στον κατάλληλο κάδο, να σβήνουν τα φώτα των διαδρόμων και των χώρων υγιεινής στη διάρκεια του μαθήματος, να σβήνουν τα φώτα φεύγοντας από το σχολείο, να σβήνουν όλους τους υπολογιστές, τους εκτυπωτές, τα φωτοτυπικά και κάθε ηλεκτρική συσκευή αντί να βρίσκονται στο stand by, να απαιτούν και να αγοράζουν βιολογικά τρόφιμα από το κυλικείο, να βοηθούν την καθαρίστρια να διατηρεί καθαρό το σχολείο αποφεύγοντας να ρυπαίνουν και ανεβάζοντας τις καρέκλες τους στα θρανία στο σχολάσμα, να συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς για τη διοργάνωση των εκδηλώσεων, να συμμετέχουν ενεργά στις μαθητικές συζητήσεις, συνελεύσεις και αποφάσεις, να φροντίζουν για τη μείωση του αριθμού των φωτοτυπιών, να συνεργάζονται για τη συγκέντρωση των βιβλίων (όσων δεν θέλουν) στο τέλος της σχολικής χρονιάς, να κλείνουν τις βρύσες, να ειδοποιούν αν υπάρχει διαρροή νερού, να προτείνουν θέματα της επικαιρότητας ή θέματα αειφορίας για συζήτηση στην τάξη, να πραγματοποιούν τις μετρήσεις νερού, ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, πετρελαίου, φωτοτυπιών (αφού όλα αυτά γίνονται μέσα στο σχολείο κατά τις ώρες της λειτουργίας του), να συνεργάζονται για τη δημιουργία καλού κλίματος στο σχολείο, να εισηγηθούν τη δημιουργία ομάδας σχολικών διαμεσολαβητών και να συμμετέχουν ενεργά σ' αυτήν, να διευκολύνουν την εισαγωγή και εφαρμογή διαφοροποιημένης διδασκαλίας με νέες διδακτικές μεθόδους ή με σύγχρονα εποπτικά μέσα, κ.ά.

Πρωτοβουλίες και δράσεις που αναλαμβάνει το σχολείο για την προώθηση του δίκαιου (fair trade) και του αλληλέγγυου εμπορίου

Το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο (Fair Trade), στοχεύει στην καταπολέμηση της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο. Στόχοι μας είναι η προώθηση της ηθικής και υπεύθυνης κατανάλωσης. "Το Fair Trade είναι ένας εμπορικός συνεταιρισμός, βασισμένος στο διάλογο, τη διαφάνεια και το σεβασμό, που αναζητά μεγαλύτερη δικαιοσύνη στο διεθνές εμπόριο. Συνεισφέρει στη βιώσιμη ανάπτυξη προσφέροντας καλύτερες συνθήκες εμπορίου και διασφαλίζοντας τα δικαιώματα των περιθωριοποιημένων παραγωγών και εργατών, κυρίως στο Νότο. Παγκοσμίως το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο ελέγχεται από την Παγκόσμια Οργάνωση για το Δίκαιο Εμπόριο (WFTO), που πιστοποιεί συνεταιρισμούς παραγωγών στις αναπτυσσόμενες χώρες, οργανώσεις στις πλούσιες χώρες, που προωθούν τις αξίες και τις αρχές του κινήματος του Δίκαιου Εμπορίου (όπως η Fair Trade Hellas) και οργανώσεις και εμπορικούς συνεταιρισμούς στις πλούσιες χώρες που εμπορεύονται ή και πιστοποιούν τα προϊόντα, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Σήμερα περισσότεροι από 1 εκατομμύριο μικροί παραγωγοί σε περισσότερες από 50 αναπτυσσόμενες χώρες συμμετέχουν στην Παγκόσμια Οργάνωση για το Δίκαιο Εμπόριο. , (<http://fairtrade.gr/movement.php>).

Ο3. Αξιοποίηση εναλλακτικών τρόπων θέρμανσης και δροσισμού, αντί πετρελαίου/ΦΑ και κλιματιστικού.

Συστατικό στοιχείο της "πράσινης ανάπτυξης" ή της "οικο-ανάπτυξης" είναι η αξιοποίηση των ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Σήμερα, δεκάδες δήμοι σε όλη τη χώρα αξιοποιούν τις μεγάλες επιφάνειες των σχολικών κτηρίων και εγκαθιστούν φωτοβολταϊκά συστήματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Ορισμένα σχολεία της χώρας μας έχουν αξιοποιήσει τέτοια προγράμματα και έχουν εγκαταστήσει φωτοβολταϊκά στις στέγες των κτηρίων τους. Η ομάδα που θα αναλάβει αυτό το δείκτη, θα μελετήσει πρώτα βιβλιογραφία σχετική με τα φ/β συστήματα, τα πλεονεκτήματά τους, τα μειονεκτήματά τους, το κόστος εγκατάστασης, τη διάρκεια ζωής τους, κτλ και θα κάνει μια μικρή μαθητική μελέτη, την οποία μαζί με τις προτάσεις της θα την καταθέσει στον αρμόδιο Δήμο, προκειμένου να εξεταστεί αν μπορεί να υλοποιηθεί. Με την ευκαιρία, μπορεί (η ομάδα) να παρουσιάσει την

εργασία της στους μαθητές του σχολείου.